

T E X T O S
O R I G I N A L S
E N C A T A L À

EDITORIAL

Els efectes positius del nou model d'estat a Espanya, el que anomenem l'estat de les autonomies, comencen a fer-se visibles. A nivell local, els ajuntaments democràtics han aconseguit una administració propera als ciutadans i, als municipis, es poden observar transformacions urbanes molt notables que contribueixen a una millor qualitat de vida. A nivell de governs autonòmics, la gestió del territori s'ha fet més racional i més dinàmica. Ens plau presentar en aquest número de CATALONIA una sèrie de realitzacions promogudes pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya. A València i a les Illes Balears, hi trobem una activitat semblant. Els governs de les comunitats autònomes de l'àrea cultural catalana exerceixen les principals responsabilitats en l'ordenació del territori i les obres

públiques. Esperem que la comprovada bona gestió en aquests camps no quedi limitada per una provisió econòmica massa limitada pel govern central de Madrid. Els catalans desitgem que les estructures del vell estat centralista vagin reduint-se progressivament i que siguin els governs de les quatre àrees culturals integrades a l'estat els que exerceixin les responsabilitats econòmiques, polítiques i culturals.

Fa poques setmanes, una sèrie d'organitzacions no governamentals catalanes dirigien una carta oberta al president del govern espanyol expressant la seva preocupació per les reticències del govern central a fer funcionar l'estat de les autonomies. En aquests últims anys notem que la tendència a reconstituir l'estat centralista posa en perill l'estabilitat política aconseguida amb el nou ordre constitucional democràtic. És evident

que l'únic futur pacífic possible a l'Estat espanyol és la consolidació del reconeixement de les nacionalitats i de la seva voluntat d'autogovern en un marc comú. El model espanyol es podria ensorrar si s'imposessin criteris centralistes i discriminatoris. L'estabilitat democràtica depèn del ple reconeixement de la igual dignitat de les cultures castellana, catalana, gallega i basca, així com de la creació de l'espai econòmic i polític suficient perquè aquestes nacions es despleguin sense dependències imposades. En els propers anys s'haurà de repensar, almenys pel que fa a Catalunya, el sistema financer autonòmic. Un estudi recent de la Fundació Jaume Bofill, "Ingressos i despeses del sector públic a Catalunya", mostra la desproporció entre els ingressos de l'estat central a Catalunya i les despeses de l'administració que retornen a Catalunya.

D'aquí a poc temps haurem d'informar de noves grans iniciatives d'ordenació territorial. L'aeroport de Barcelona serà transformat en els propers mesos. Es concretarà l'arribada a Barcelona de la línia del TGV (tren de gran velocitat), que ens unirà a París i a Madrid. Les infraestructures viàries i urbanes relacionades amb els Jocs Olímpics de Barcelona estaran en fase avançada de realització. Tant les obres fetes recentment com els projectes que es dissenyen són expressives d'una cultura, la catalana, que vol integrar, en la gestió territorial, novetats tecnològiques, voluntat política, protecció de l'entorn natural, arrelament a la tradició, perspectives de futur i opcions a favor d'un model de convivència que respecti el caràcter multidimensional de les persones humanes.

Fèlix Martí

ART

SALVADOR DALÍ I EL SEU ESCENARI NATURAL

La figura de Salvador Dalí creix en magnitud i consideració internacional des de la seva desaparició, el gener passat.

L'exposició retrospectiva que, en ocasió del seu vuitanta-cinquè aniversari, li han dedicat l'Staatsgalerie d'Stuttgart i la Kunsthaus de Zuric (entre els mesos de maig i d'octubre), ha estat un testimoni més de l'admiració i de la devoció que el món de l'art i de la cultura professa per aquest genial artista català.

Dalí va saber crear un món plàstic inconfusible, directament lligat al surrealisme, i alhora va forjar un personatge, gairebé mític, que ajudà a popularitzar la seva obra. En més d'una ocasió havia dit "tota la meua obra és un reflex, un dels innombrables reflexos del que faig, escric i penso". Aquest fer, escriure i pensar, va contribuir a convertir-lo en una figura realment universal, tant apreciada com controvertida.

És difícil valorar la personalitat de Salvador Dalí des d'un sol aspecte, perquè va ser una figura autènticament polifacètica. Pintor, escultor, dibuixant, il·lustrador, dissenyador d'objectes, poeta, dramaturg, narrador, realitzador de pel·lícules, mun-

tador d'espectacles, provocador d'escàndols... són vessants d'un personatge que es debat entre el seny i la rauxa, és a dir, entre la sensatesa i la follia.

Són molts els estudis crítics que s'han fet fins avui sobre les diferents etapes artístiques de Salvador Dalí, noucentisme, cubisme, pintura metafísica, surrealisme, nou realisme, etcètera. Tots, però, destaquen l'estreta vinculació de Salvador Dalí amb l'entorn on va néixer i amb el qual va mantenir una relació realment biològica.

Dalí fou un autèntic rodamón. Primer viatjà a Madrid per estudiar. Després, i durant llargues temporades, residí a París. Finalment es traslladà a Nova York, ciutat des de la qual es projectà com una figura estel·lar del nostre segle. Sempre, però, mantenint com a referència el seu país i el seu paisatge, sobre el qual afirmà, el 1975: "Sóc inseparable d'aquest cel, d'aquest mar, d'aquestes roques, lligades per sempre a Port Lligat —port fermat— on he definit totes les meves veritats i arrels".

El món que hi ha entre Figueres i Cadaqués, esdevé la geografia daliniana, que en alguna ocasió farà extensiva a Perpinyà. Aquest principi, tan arrelat en la seva vida i tan evident

en la seva obra, el va proclamar d'una forma explícita en el seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Belles Arts, de França, el 1979, quan va afirmar: "Cal tornar sempre a allò que és ultralocal, per tant universal, i per aquest motiu jo sempre acabo els meus discursos afirmant: Visca l'estació de Perpinyà i visca Figueres."

Els primers quadres de Dalí ja descriuen els ambients rurals i marítics de la seva infantesa, sota la influència del paisatgisme català del tombant del segle. Serà, però, en la maduresa del seu llenguatge surrealista quan interpretarà la màgia, el misteri i la potència de l'Empordà i de la Costa Brava.

A Cadaqués i a Port Lligat —on tenia casa i estudi—, inventa un món imaginari, un autèntic paisatge mental que posa de relleu els paisatges nus i rocosos d'aquesta part de Catalunya. Els penya-segats agrestes i solitaris, els paisatges d'horitzons infinits, tot allò que dibuixen les ones del mar i la tramuntana, esdevenen el rerefons dels rellotges tous, les croses gegantines, les anatomies estrañes, les girafes incendiades, les monedes d'or i tot el repertori iconogràfic que el definirà d'una manera inconfusible.

Aparell i mà (1927), *L'enigma del desig* (1929), *L'espectre del fantasma* (1931), *La persistència de la memòria* (1931), *Elements enigmàtics d'un paisatge* (1934), *La madona de Port Lligat* (1950), etcètera, són quadres directament lligats a la llum, a la flora, a la geologia, a l'atmosfera i a la morfologia enigmàtica i fantàstica de l'Empordà.

La personalitat i el món plàstic de Dalí l'obliguen a crear un Teatre-Museu —com a obra per a la posteritat— que sigui quelcom més que una pinacoteca. És l'escenari de la seva memòria, un espai fet a mida dels seus somnis, un temple al físic i al metafísic, un univers on conviuen el racional i el mític, com es donava en el mateix Salvador Dalí que, al llarg de la seva vida trencà amb la seva família, amb els seus amics de joventut, amb els companys del grup surrealista, amb els seus marxants, amb tot el que podia suposar una vinculació estable. Únicament hi ha una excepció, el lligam amb el paisatge del seu país, que arriba a esdevenir una estructura granítica, amb la qual dialogà místicament i indestructible.

Daniel Giralt-Miracle

EL TEATRE-MUSEU DALÍ

Salvador Dalí (1904-1989) va poder aconseguir un projecte que pocs artistes han assolit: dissenyar i realitzar un museu propi a la seva ciutat natal. Aquest fet explica moltes característiques d'aquest espai tan peculiar i personal que és el Teatre-Museu Dalí de Figueres, el segon més visitat de l'Estat, amb una afluència de fins a 4.000 persones diàries a l'estiu.

La idea de dur a terme el Museu es va fer pública l'any 1961, quan el pintor era ja un creador reconegut que vivia a cavall entre Nova York i Cadaqués, i Figueres no comptava encara amb cap obra seva.

Des del començament, el museu havia de tenir un gran valor simbòlic. El fet de triar l'antic Teatre Municipal —un edifici neoclàssic en ruïnes des de la guerra civil— com a seu no era fruit de l'atzar, segons Dalí: en primer lloc, perquè ell mateix reconeixia que era un pintor eminentment teatral; en segon lloc, perquè l'edifici es troba davant l'església on va ser batejat; i en tercer lloc, perquè va ser on va exposar per primer cop els seus quadres, quan tenia catorze anys. El valor que Dalí donava al Teatre-Museu es reflecteix en el fet que una de les seves últimes voluntats fos que l'hi enterressin.

Dalí va seguir molt de prop el desenvolupament de les obres i el trasllat dels seus quadres des de l'estranger. La construcció de la gran cúpula metàl·lica envidrada, i la seva pintura mural *Palau del Vent* li ocupaven moltes energies. No debades es va poder dir que començava la casa pel teulat. Entusiasmada amb les obres, el 1973 declarava: "Faré de Figueres un museu ric d'antiputrefacció espiritual." Finalment, el 1974 el Teatre-Museu Dalí es va inaugurar entre

l'escepticisme general: després que hagués declarat que no pensava rehabilitar l'edifici, i que les còpies fotogràfiques eren superiors als originals, molta gent qüestionava que el museu contingués realment obres seves.

Antoni Pitxot, director del Teatre-Museu des del primer moment, ha respectat la voluntat de l'artista per damunt de criteris comercials o museogràfics. Així, per exemple, no existeix un catàleg de les obres que conté ja que, explica Pitxot, "aquest havia de ser un museu obert, i un catàleg el limitaria".

D'aquesta manera, el museu és, per al visitant, un joc, un enigma a desxifrar, un conjunt d'estímul pendents de descodificació, en definitiva, un text. L'edifici original, un teatre de tres pisos que destinava tant espai a l'escenari com a la platea, amb passadissos, sales i racons inesperats, proposa al visitant el descobriment de l'autor: segons l'itinerari triat, segons que es fixi en un o altre detall, segons que passi per alt aquest dibuix o aquella escultura, la interpretació del Museu, és a dir, la personalitat i l'obra de Dalí, serà diferent. Ara bé, el passejant es pot sentir intrús en un text sense referències, com si de cop i volta s'hagués trobat en una casa particular en comptes d'en un museu públic.

El Teatre-Museu conté una dotzena dels quadres de més valor en la iconografia daliniana, a part d'altres peces també remarcables. Podem citar, entre els més representatius, *La cistella de pa* (1945), que demostra el domini de la tècnica de l'artista; *Autoretrat tou amb tall de bacó fregit* (1941), una mostra de pintura antipsicològica, "perquè en lloc de pintar l'ànima he pintat l'embolcall, el

quant"; i *Leda Atòmica* (1949), enèsim retrat de la musa del creador de l'Empordà, aquest cop realitzat com a composició matemàtica a partir de la proporció àuria i la Divina Proporció.

No totes les obres del museu són de Dalí. Hi ha dos espais reservats als pintors empordanesos Antoni Pitxot i Evarist Vallès, i obres d'altres artistes, com ara El Greco, Fortuny o Meissonier. Ara bé, no tot són pintures, ja que al llarg del recorregut podem trobar *ready mades* de Marcel Duchamp, *Venus de Milo* amb calaixos i obres *pop*, entre d'altres escultures i *performances* diverses, de les quals el visitant desconeix la data, les circumstàncies i, fins i tot, de vegades, l'autor.

Un dels components lúdics del Museu són els diferents aparells que el públic pot accionar mitjançant una quantitat irrisòria. Entre ells destaca un santcris articular que es munta i desmunta i un Cadillac amb maniquins que reben una dutxa si s'hi introdueix una moneda. Per observar de lluny la famosa composició *Gala mirant al mar Mediterrani que des d'una distància de vint metres es transforma en un retrat d'Abraham Lincoln* es pot utilitzar una lent que també s'activa pagant. Aquests aparells desmitifiquen la solemnitat dels museus ortodoxos i aprenen el visitant a la diversió-espectacle —perquè es fa pagar— d'una parada de fira. El plaer del joc també està present a la Sala Mae West —on el mobiliari conforma els trets facials d'aquesta actriu—, en les propostes estereoscòpiques i en els múltiples efectes de doble visió i altres fenòmens òptics amb què Dalí —un "boig de precisió", segons ell mateix es definia— va experimentar en els seus quadres. Així

mateix, també estan presents en les diferents sales i passadissos del museu els temes que l'obsessionaven: la banya del rinoceront, els pops, *l'Angelus* de Millet, la forqueta en forma de bigoti, l'àcid desoxiribonucleic, i tants d'altres.

A part de les diferents obres d'art i *performances*, el museu inclou una sèrie d'homenatges i curiositats difícilment classificables, de gran valor sentimental per a Dalí, i que sobten en gran manera el visitant: un llit amb potes en forma de peixos, atribuït a Napoleó III; un bidet que s'atribueix a la famosa casa de tolerància Chabannois, un robot-mòmia realitzat amb circuits impresos; un lavabo complet enganxat al sostre, una colba de mida natural construïda en guix; una barca al damunt d'una columna de rodes de camió; una reproducció a escala 1:1 del *Moisés* de Miquel Àngel... Els dos patis del museu, concretament, són un model de desproporció fenomenal: hi ha tants objectes, escultures i quadres a terra, a les parets, fins i tot a quinze metres d'altura que és impossible percebre'ls tots. Queda clar, a la vista d'aquest desordre aparent, que Dalí buscava més l'exhaustivitat que la coherència i que la imaginació desbordant no és del tot comunicable. El Teatre-Museu Dalí de Figueres és un museu surrealista i un teatre per a l'esperit. Té més de magatzem iniciàtic que de pinacoteca personal. Com els dibuixos dalinians dels passadissos del primer i el tercer pis, és alhora obscè i innocent, universal i empordanès, científic i aventurat: el repàs i el resum irresumible d'una vida artística plena, complexa i fascinant.

Vicenç Pagès

DISSENY

EL DISSENY A CATALUNYA

Com els texans o la cocaïna, el disseny ha passat de la contestació al poder en només trenta anys. Avui, el disseny és un valuós patrimoni cultural de l'Estat espanyol, una aportació reconeguda de Catalunya a la cultura espanyola i de Barcelona a la cultura catalana.

En resposta a aquestes expectatives, recentment el BCD (Barcelona Centre Disseny) ha impulsat dues iniciatives que tenen com a objectiu mostrar la realitat del disseny a Catalunya i afavorir-ne un coneixement més exhaustiu i pregó: l'exposició "Design in Catalonia" i l'*Anuari del Disseny Català*.

"Design in Catalonia" ha estat esponsoritzada pel Departament d'Indústria i Energia de la Generalitat de Catalunya. Va ser inaugurada a Milà, l'any 1988, i posteriorment va iniciar un itinerari que avui encara no ha finalitzat: Barcelona, Berlín, Estocolm, Nagoya, Stuttgart, Nova York, etcètera. La mostra ofereix una visió pa-

noràmica del disseny català actual sense deixar de banda les referències a la tradició. Del modernisme al postmodernisme, l'exposició contempla l'actualitat del nostre disseny des de la perspectiva d'un fil conductor que és la pròpia història de les idees estètiques, de les arts plàstiques, de l'arquitectura i de les arts decorati-

ves, i la seva incidència en el panorama actual.

En el catàleg que s'ha editat amb motiu d'aquest esdeveniment, s'analitzen els diferents vectors que configuren i determinen la cultura del disseny català, des de l'ensenyament i el panorama institucional fins a l'activitat editorial i dels mass media, i als principals dispositius públics i privats dirigits a la promoció i difusió del disseny (ADIFAD, ADG FAD, IN FAD, BCD, etcètera). S'examina també l'estat actual de la professió i el seu arrelament dins dels principals sectors de la indústria catalana en els camps del disseny industrial i gràfic. En el camp del disseny industrial es destaca l'obra d'André Ricard, Miquel Milà, Ramon Benedito, Gemma Berna, Ramon Isern, Xavier Mariscal, Pepe Cortés, Alberto Liébore, Jorge Pensi, Oscar Tusquets, Josep Llusà, etcètera. En el camp del disseny gràfic destaca, entre d'altres, l'obra

de Josep Pla Narbona, Peret, Albert Isern, Enric Satué, etcètera. Pel que fa a la joieria, s'hi poden veure peces de Montserrat Guardiola, Joaquim Capdevila, Aureli Bisbe, Chelo Sastre, etcètera.

La mostra és un observatori adient des del qual és possible presentar una selecció d'allò més rellevant de la història del disseny català, des dels anys seixanta fins als vuitanta, al públic nacional i internacional, i un marc propici per interrogar-se sobre la seva especificitat, identitat i els seus nivells d'implantació, rigor, innovació i qualitat.

D'altra banda, l'*Anuari del Disseny Català* recull els principals esdeveniments relacionats amb el disseny que tenen lloc a Catalunya. L'*Anuari* fa referència a la producció dissenyística, editorial, periodística, commemorativa, i als premis, concursos i altres actes de caràcter similar. El primer es va editar el 1988, sobre l'any 1987, i

el segon, del 1988, ha aparegut el 1989.

L'*Anuari del Disseny Català* permet introduir-se d'una manera més àmplia i minuciosa, encara que des de l'exposició, en la realitat del nostre disseny.

Tant una com altra iniciativa tenen un objectiu comú, que respon a les intencions generals de l'entitat organitzadora, el BCD: difondre tot allò relacionat amb la cultura del disseny català més enllà dels cercles de professionals i estudiosos d'aquesta matèria, acostar-lo a un públic més ampli per tal d'assolir una fita encara no reeixida al nostre país: normalitzar les relacions entre el disseny i l'empresa.

Perquè, malgrat el grau de rellevància que ha pres avui el disseny a Catalunya (només cal veure les multitudinàries llistes de matriculats a les escoles de disseny), el disseny es contempla més com una eina de pro-

ducció cultural que no pas com un instrument d'implantació generalitzada en la producció industrial i empresarial.

Tant la mostra com l'*Anuari* posen de manifest aquesta situació característica de la cultura del disseny català. L'èmfasi en la raó estètica, la qual cosa ve determinada ja per la mateixa formació acadèmica del dissenyador, per la configuració de la pròpia indústria i per la tradició, la tendència al disseny de poc nivell tecnològic (mobiliari, il·luminació, carroceria, etcètera) i la preeminència institucional i de gran empresa són algunes de les claus que caracteritzen, a grans trets, la cultura del disseny a Catalunya i que es posen de manifest a l'exposició "Desing in Catalònia" i a l'*Anuari del Disseny Català*.

Esperança Rabat

DOSSIER

Els efectes positius de l'autogovern de Catalunya es fan molt visibles quan observem les accions d'ordenació del territori i les obres públiques que s'han realitzat durant els darrers anys. La incidència de l'acció humana

sobre el nostre territori té una llarga història i, per tant, està molt condicionada. El govern de la Generalitat, amb la col·laboració dels municipis, ha anat definint uns criteris i unes actuacions que presentem en aquest dossier. Hem escollit alguns aspectes

que són especialment significatius pel seu caràcter innovador o com a mostres de les prioritats establertes. Volem fer constar la magnífica col·laboració del Departament de Política Territorial i Obres Públiques en la programació del dossier i donar les

gràcies al Sr. Joan Garcia Bausa, cap de redacció de la revista *Espais*, que s'ha responsabilitzat del text definitiu del dossier.

DOSSIER

L'ESTRUCTURA TERRITORIAL DE CATALUNYA. LA POLÍTICA D'ORDENACIÓ PER EQUILIBRAR EL PAÍS

Un dels departaments a través del qual el Govern de la Generalitat de Catalunya executa la seva acció és anomenat "de Política Territorial i Obres Públiques"; és a dir, que una de les competències que ha d'exercir és la de definir i executar les polítiques que el consell executiu vol desplegar en matèria de sòl, de territori. Per fer-ho, cal disposar d'un pla territorial general que s'està elaborant d'acord amb la Llei de Política Territorial.

A partir de les xarxes d'infraestructures existents i de les previstes en els plans sectorials (per exemple, el Pla

de Carreteres n'és un de sectorial quant al conjunt), s'hi dissenyen estratègies per vertebrar el país, però tot respectant l'entorn, d'una gran riquesa natural i paisatgística, de manera que hi tingui cabuda una societat industrialitzada que cerca millors cotes de benestar.

Per acord del Parlament de Catalunya, el 1980 van quedar establertes les directrius del Pla Territorial de Catalunya. La Llei de Política Territorial de 1983 fixa uns objectius concrets i estableix el Programa de Desenvolupament Regional. Es preveuen atencions preferents envers les zones deprimides del país —les com-

markes de muntanya— que disposen dels seus propis plans d'inversions públiques quinquennals, i a partir de l'entrada en vigència de les Lleis d'Ordenació Territorial, s'han de considerar polítiques de regulació dels assentaments humans en l'àmbit de l'anomenada Regió I o àrea barcelonina, mitjançant l'instrument del Pla Territorial Parcial.

Així, doncs, per mandat legal, el Govern de la Generalitat presentarà properament el **Pla Territorial General de Catalunya**, com a culminació d'un esforç de planificació sectorialitzada, relligat en un sol document.

Un triangle de 32.000 km²

Catalunya és un triangle que delimiten el Pirineu, la Mediterrània i l'eix occidental a les terres de Ponent, 32.000 km² estructurats en 940 municipis i 41 comarques, un esquema que s'estructura a partir d'un cap i casal, Barcelona, que engloba en la seva conurbació la meitat de la població del país, amb un sistema de ciutats que es relacionen harmònicament amb la capital i entre elles, un litoral que es va convertint en extenses zones de continu urbà, uns altres focus secundaris d'activitat, que cal potenciar, situats a partir d'un radi de 100 quilòmetres i fins a 120 quilò-

metres de Barcelona, unes reserves agràries de les zones rurals i un conjunt d'indrets a protegir i preservar pel seu interès natural boscos i zones de muntanya; en definitiva, un país de sis milions d'habitants en un territori que actua, ja de fet, com un únic sistema urbà.

L'aquest esquema és el que cal polir i acabar d'organitzar, de manera que permeti un funcionament dinàmic, adaptable a les noves situacions de millora dels serveis i les infraestructures, de possible i necessari creixement, que pugui continuar integrant al seu si les aportacions demogràfiques, econòmiques i culturals que el **procés de consolidació de l'Europa comunitària** provocarà.

Sobre aquesta base territorial predefinida, molt consolidada, la **planificació territorial**, a hores d'ara en marxa, cerca uns objectius que giren entorn d'uns **trets bàsics**: hipòtesi de creixement, de creació de riquesa, de millora de les comunicacions, d'ampliació de l'espectre de mobilitats, de preservació del medi, d'aprofitament racional dels recursos naturals, de manteniment de la població a l'àrea barcelonina i de creació de noves àrees d'atracció, d'apropa-

ment de les zones interiors al litoral, de permeabilitat del Pirineu, i de reforçament de les connexions amb la resta de l'Estat espanyol.

Preexistències

Catalunya és un país antic i molt transformat per l'acció de l'home, i poca cosa es pot preveure de bell nou sense tenir en compte la càrrega de preexistències i condicionants que té.

L'estructura de ciutats i nuclis de poblament no accepta nous assentaments, i si l'ampliació, l'organització i la sistematització dels ja existents. La xarxa de carreteres pot ser completada i actualitzada i es pot transformar un esquema radial en una trama ortogonal, reticulada, a partir, naturalment, de les vies existents. El sistema portuari es pot especialitzar i connectar millor amb la resta del país... On cal promoure actuacions de futur és en el camp de les instal·lacions de transport: l'aeroport de Barcelona, les centrals de mercaderies, les estacions de viatgers, la millora de les xarxes ferroviàries i la connexió amb la xarxa europea d'ample internacional, i la recerca de

nous sistemes de transport col·lectiu. També s'ha de planificar l'extensió i la distribució a tots els assentaments humans, d'acord amb els requeriments que formulin i amb previsions de creixement, de les xarxes de serveis bàsics, abastament d'aigua, electrificació, gaseoductes, telefonia i comunicacions.

D'altra banda, s'està duen a terme una política urbanística, municipi a municipi, que proposa les zones de creixement i eixample de manera ordenada i proporcionada a la situació actual de les poblacions. En aquest sentit, a Catalunya l'Institut Català del Sòl s'està convertint en un element clau del reequilibri territorial, de recomposició i de cohesió de les trames urbanes de moltes poblacions. Alhora, aquesta política es complementa amb intervencions en nuclis antics i centres històrics a través del Servei de Patrimoni de la Direcció General d'Arquitectura i Habitatge.

Triar prioritats

En definitiva, Catalunya es compon d'un entramat urbà funcional prou equilibrat, però també és un fet que

pateix un desequilibri territorial, encara que ja comença a remetre amb l'expansió dels subsistemes urbans. El Govern de la Generalitat, en la seva política d'obra pública i d'ordenació del territori, tracta d'avançar-se als requeriments futurs de la col·lectivitat mitjançant objectius com ara la modernització i actualització de les xarxes d'infraestructures i de comunicacions, la creació d'un teixit que estructuri el territori i la disposició sobre aquest de factors de reequilibri que millorin la qualitat de vida i el benestar dels ciutadans d'aquest país.

Dins aquest marc abastament exposat, el Pla Territorial ha de significar la coordinació dels esforços, la decisió de triar les prioritats, l'elecció dels mitjans i la solució dels conflictes d'ús del territori. S'han de multiplicar sobre el territori les iniciatives que enduguin possibilitats pròpies de cada un. L'essència política del Pla Territorial és, si més no, tenir com a punt de partida i d'arribada la diversitat i la unitat del territori, saber que són herència rebuda i tenir la voluntat de perpetuar-les fent-les créixer.

DOSSIER

ACTUACIONS CARTOGRÀFIQUES A CATALUNYA

L'Institut Cartogràfic de Catalunya va ser creat l'any 1982 i té com a finalitat dur a terme les tasques tècniques de desenvolupament de la informació cartogràfica en l'àmbit de les competències de la Generalitat de Catalunya.

Les seves funcions són les següents: -L'elaboració, reproducció i difusió de treballs cartogràfics de base, concepte que es concreta en una sèrie de programes d'actuació sobre tot Catalunya. El primer programa és la cartografia d'ortofotomapa a escala 1:5.000 que té com a finalitat cobrir el territori amb un mosaic d'aproximadament 6.000 fulls generats pel tall del Mapa Topogràfic Nacional E 1:50.000. Un altre programa consisteix en la realització de l'ortofotomapa a escala 1:2.000 en les àrees de conreu, per suportar el cadastre rústic a Catalunya. I un de tercer consisteix en la realització de cartografia urbana a escala 1:500, conjuntament amb l'administració local a Catalunya.

-La densificació i conservació, conjuntament amb l'Institut Cartogràfic Nacional, de la Xarxa Geodèsica de 2n i 3r ordre.

-La consecució dels projectes de cartografia vial necessaris per a la realització dels projectes de carreteres i obres públiques de Catalunya.

-L'execució de programes de desenvolupament de la cartografia temàtica i la cartografia destinada a l'avaluació de recursos. L'ICC fa cada any desenvolupaments tecnològics en l'aplicació de les tècniques de teledetecció: estimació d'àrees afectades per incendis, usos del sòl, geologia, etcètera.

-La creació, estructuració i organització de la Cartoteca de Catalunya, la qual coordina la recollida i l'estudi de la documentació geogràfica i cartogràfica existent, i s'encarrega de la seva conservació i difusió, directament o en col·laboració amb altres entitats públiques o privades. -La formació d'un banc de dades cartogràfiques amb la finalitat d'utilitzar sistemes automàtics en el traçat

de la cartografia. Les dades que es poden introduir en el sistema de cartografia numèrica permeten, no solament l'obtenció de cartografia de base, sinó també l'explotació immediata d'aquesta cartografia per serveis com són les obres públiques, el cadastre, etcètera.

-La coordinació tècnica dels treballs cartogràfics que facin entitats públiques i privades, si s'escau, i la col·laboració amb organismes públics i entitats privades d'anàloga finalitat, i també la coordinació dels seus treballs cartogràfics amb els organismes que tenen les mateixes finalitats a nivell d'estat.

-La publicació i difusió dels treballs que es creguin d'interès públic, científic o d'altra naturalesa realitzats per l'Institut.

Cartografia digital

Des de la seva creació, l'Institut Cartogràfic de Catalunya va assumir la mecanització de la restitució fotogràmica, amb l'objectiu d'oferir un

producte cartogràfic que va més enllà del mapa imprès o delineat sobre paper. Es tractava de generar bases cartogràfiques digitals, és a dir, compilar informació del territori i emmagatzemar-la sobre suport digital. En aquest context, plasmar la representació d'aquesta informació sobre paper s'ha de considerar com el resultat d'un tractament específic sobre aquesta base digital.

L'any 1984, l'ICC va signar un conveni amb l'Ajuntament de Barcelona pel qual se li encarregava la realització d'aproximadament 4.600 hectàrees de cartografia a escala 1:500 del municipi de Barcelona. Un dels aspectes més importants d'aquest projecte és que es tractava de la generació d'una Base Cartogràfica Digital, és a dir, la compilació d'una base de dades del territori municipal de Barcelona mitjançant l'ús de tecnologia informàtica. Així, per exemple, es va haver de definir l'organització de les dades en la base digital, es van dissenyar i implementar els mètodes i processos informàtics per donar su-

port a la producció de la cartografia, etcètera.

La generació de la base cartogràfica esmentada es va iniciar l'any 1985 i es va finalitzar el 1987. Va ser el primer projecte d'aquestes característiques que s'efectuava a l'ICC i va constituir un excel·lent banc de proves per a projectes de cartografia urbana. Una de les conclusions importants a què es va arribar és que la utilització de dades compilades per taquimetria combinades amb informació generada per fotogrametria constitueix un mètode de producció amb una relació cost/quantitat bastant bona. Permet la compilació d'aquells elements del territori que, sent accessibles, requereixen una alta precisió i ús de taquimetria, i la resta de la informació es pot compilar per fotogrametria que, encara que és menys precís, és un mètode més ràpid i permet de compilar la informació de l'interior de les illes de cases que no és accessible per mètodes taquimètrics.

Des d'un punt de vista tecnològic, va aportar l'establiment d'una metodo-

logia per al desenvolupament d'aplicacions informàtiques per al suport a la restitució fotogramètrica i als processos d'edició posteriors. Va servir, també, per a consolidar les estacions gràfiques autònomes basades en microordinadors, que, encara que funcionalment són menys potents que l'entorn sobre microordinador, s'han revelat eines excel·lents per a la realització de feines específiques, com ara el procés d'edició. De fet aquests mètodes han servit de punt de partida per a la realització de projectes de cartografia cada vegada més complets i refinats, tant en l'aspecte cartogràfic com en el tecnològic: cartografia a escala 1:500 i 1:1.000 per al municipi de Mataró, etcètera.

Per una altra banda, el concepte de base cartogràfica digital ha quedat prou validat, ja que s'ha demostrat que la tecnologia que porta associada permet una fàcil i ràpida reproductibilitat de la cartografia, una edició més eficient i la incorporació del fet geomètric, referenciat sobre el territori a les bases de dades cadastrals. El fet digital ha permès l'adap-

tació de la base cartogràfica a la ràpida evolució de la tecnologia i, alhora, l'aparició de cada vegada més àmbits d'aplicació d'aquestes. En aquests moments és ja una realitat poder disposar de tota la informació, compilada en el projecte, emmagatzemada en un únic disc òptim, basat en tecnologia làser directament accessible des d'un microordinador; aquest fet possibilita una àmplia distribució de la base cartogràfica per a diferents usos. Així també, la utilització de software especialitzat per a la visualització d'un model tridimensional i en color de la ciutat és un exemple interessant que permet, a més d'alguns altres aspectes, el de la utilització de la base cartogràfica per al planejament urbanístic.

Sistema integrat de disseny assistit

A partir de la normalització de la producció de cartografia, mitjançant fotogrametria assistida per sistema gràfic digital, s'ha desenvolupat un projecte dividit en dues línies de treball paral·leles a l'ICC: d'una banda,

l'establiment d'un mètode de restitució tridimensional sobre la base del model digital del terreny, i, d'altra, l'elecció i la instal·lació d'un paquet de disseny de carreteres i obra civil al Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya. L'objectiu final del projecte és aconseguir un sistema integrat de disseny assistit, que compregui des del recull de les dades fins a la realització dels plànols del projecte. El nou mètode de restitució ja és en plena producció a l'ICC i també han instal·lat el sistema de disseny escollit. Actualment comença a generalitzar-se el seu ús dins la Direcció General de Carreteres, com a primer pas. Posteriorment, és previst d'estendre l'accés al sistema per a tot el Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

A Catalunya cal, però, continuar amb el desenvolupament de productes aplicats per tal de posar a l'abast dels àmbits tècnics que ho necessitin les eines i productes cartogràfics que manquen per tal de cobrir els grans déficits d'informació de base.

DOSSIER

EL PLA DE CARRETERES DE CATALUNYA. L'EVOLUCIÓ DE LA SEVA XARXA VIÀRIA

Catalunya es troba immersa en un profund procés de modernització sense precedents, fet que converteix la seva infraestructura en una exigència de primer ordre, tant en el sentit qualitatiu com quantitatiu, especialment perquè hom té l'absolut convenciment que constitueix un instrument extraordinàriament equilibrador del país.

La preocupació per millorar la xarxa de comunicacions de Catalunya es va reflectir en la redacció i aprovació del Pla de Carreteres de 1985, document base que guia les intervencions que permeten superar els grans déficits acumulats i que comporta: la millora de la xarxa arterial de Barcelona i la seva connexió amb les comarques veïnes; la millora dels eixos verticals de Catalunya, el de Vic-Ripoll, el que segueix el riu Llobregat, els accessos a les comarques muntanyoses del Pallars i de l'Alt Urgell, i de l'eix que, seguint el curs del riu Ebre, va cap a les comarques d'Occident; la millora de l'accessibilitat a les terres de l'interior i també del litoral. Tot això comporta, d'altra banda, la creació de noves vies reestructuradores de l'esquema viari existent, l'eix transversal, el quart

centuró (que volta Barcelona a través de les comarques limitrofes), i la permeabilitat de la zona de la serralada dels Pirineus.

Triple jurisdicció

El 1977 la Llei espanyola d'Obres Públiques va dividir les carreteres en tres tipus: les de l'Estat, les provincials i les veïnals. Encara avui a Catalunya coexisteixen diverses institucions amb competències viàries en un mateix territori, una triple jurisdicció, de l'Estat espanyol, de la Generalitat de Catalunya i de les Diputacions provincials, fet que encareix i distorsiona la gestió, i és causa de problemes per a l'administrat. No obstant això, quant a les vies provincials, el problema es resoldrà amb les transferències que es preveuen de les Diputacions a partir de les lleis d'Ordenació Territorial que van ser aprovades pel Parlament de Catalunya. Pel que fa a l'Estat espanyol, encara no s'ha arribat a cap acord que permeti, com a mínim, la possibilitat d'una única gestió, sobretot en benefici de l'usuari.

El traspàs efectiu de les competències de les carreteres catalanes a la Ge-

neralitat de Catalunya es produí el 1980, una xarxa de 4.755 quilòmetres de llargada que exclou precisament les vies d'interès general, que ja llavors van ser reservades a l'Estat espanyol. No només es consolidava un déficit de més de vint anys en les inversions viàries, sinó que no existia cap programació de futur, per la qual cosa es va iniciar simultàniament la redacció de l'esmentat Pla de Carreteres de Catalunya que, per necessitat de coherència amb el seu àmbit d'aplicació, només va abraçar les carreteres de competència estatal i provincial, a la vegada que es tenien molt en compte criteris i objectius de caràcter social, econòmic i d'equilibri territorial. Es tractava, en definitiva, de coordinar millor la planificació viària amb l'ordenació general del país. Per tant, no es tracta només d'un programa senzill d'actuacions viàries, sinó d'un veritable pla que estableix l'esquema viari per a l'any 2000.

Una retícula

L'esmentat pla estableix el detall de la xarxa bàsica i definia la normativa corresponent per desenvolupar les

xarxes comarcals i locals, i també la futura incorporació dels camins homologables, per acabar de preveure una classificació total de carreteres catalanes sense excepció que es distribueixen en 4.185 quilòmetres més de xarxa local, aproximadament.

Així, s'ha establert un esquema viari basat en una sèrie d'eixos o itineraris principals disposats preferentment en sentit N-S i E-O, per a la formació d'una retícula que permeti assolir els objectius de jerarquització, descongestió, accessibilitat i connectivitat. La Generalitat ha actuat en un 51,4 % de la xarxa total, amb una inversió mitjana anual aproximada en aquest decenni de 2,11 milions de pessetes per quilòmetre en obres de millora, i 0,25 milions de pessetes per quilòmetre en conservació. Entre d'altres obres, cal citar, per excel·lents, l'execució de l'anomenat Pont del Mil·lenari, sobre el riu Ebre, a Tortosa, i una llarga llista d'obres de condicionament i execució de variants, sense oblidar les realitzacions que actualment es porten a terme a l'eix del riu Llobregat, l'itinerari E-O de la xarxa maragda d'interès europeu (única d'aquesta classificació que pertany a una xarxa de compe-

tència autonòmica), entre d'altres actuacions.

També s'estan iniciant operacions de gran envergadura, a l'eix Transversal i a l'eix dels Pirineus, i actuacions a itineraris E-O molt dificultoses i de cost elevat perquè s'han de travessar valls successives en sentit N-S, fet que exigeix la construcció de ponts, viaductes i túnels.

Fortes inversions

Per altra banda, en el present exercici es posa en funcionament un programa de reforços de paviment, al qual de moment es preveu un abast quadriennal ampliable en el futur. A partir d'uns pressupostos anuals d'uns 18.000 milions de pessetes, durant els propers anys es distribuirà un 50 % en grans obres de nous traçats i condicionaments de la xarxa

bàsica, un 25 % en actuacions per la resta de xarxes, i un 25 % per a conservació, reforços de paviment, petites obres i seguretat vial.

Actualment, una de les grans preocupacions de la Generalitat de Catalunya se centra en les actuacions precises per millorar les infraestructures viàries que tenen relació amb la celebració dels Jocs Olímpics de 1992 que, sobretot, compromet la realització de fortes inversions en la xarxa metropolitana de Barcelona. A finals de 1987 es va firmar un conveni amb l'Ajuntament de Barcelona pel qual la Generalitat es comprometia a realitzar la totalitat de les obres de l'anomenat II Cinturó, inversió que suposarà per a aquest capítol la xifra de 20.000 milions de pessetes, cosa que dóna una idea de la complexitat de la via per la seva capacitat i la dificultat que comporta la seva rea-

lització en àmbits absolutament urbans, així com de l'esforç que suposa per a totes les administracions, no només en aquesta obra en concret, sinó també en altres infraestructures que seran possibles gràcies a l'esforç unànime de totes les institucions.

Autopistes

Quant a les autopistes, la Generalitat va adoptar des del primer moment una política clarament favorable al finançament d'aquest tipus d'obres pel procediment del peatge. Desgraciadament, l'elecció, per a determinades vies d'interès urgent, ha estat simple: les disponibilitats lògicament limitades del finançament autonòmic han impedit, en la majoria de casos, carregar els elevadíssims pressupostos a les partides ordinàries pressupostàries de carreteres.

Basant-se en el criteri del peatge, no només s'ha pogut disposar del túnel del Cadí i els seus accessos, sinó que s'ha posat en marxa la concessió d'altres autopistes i túnels, i totes han estat ben rebudes pel públic i per totes les institucions, perquè els usuaris saben comprendre el preferible avançament de la construcció d'aquesta classe de vies, encara que comporti el pagament d'un peatge. Davant de problemes com el que està generant el progressiu creixement del parc automobilístic, que a Catalunya està superant notablement les previsions, caldrà esperar a veure l'evolució que en els propers anys es produeixi en la demanda, però en qualsevol cas, no hi ha dubte que el conjunt viari construït juntament amb el projectat responen a les demandes previstes per a l'equilibri homogeneïtzador que es pretén.

DOSSIER

MEDI AMBIENT I PLA DE SANEJAMENT DE CATALUNYA

Catalunya és un país que té un territori molt transformat per la intervenció de l'home, com correspon a una terra mil·lenària que ha rebut l'aportació de diverses cultures, la qual cosa no tan sols li permet un millor coneixement del país mateix sinó que dóna prou motius per respectar-lo.

Preservació i intervenció

Una correcta política mediambiental es fonamenta en dos tipus d'actuacions: les de preservació i les d'intervenció en l'entorn. A Catalunya s'han dut a terme un ampli ventall d'actuacions en la línia de la preservació, des del Departament de Política Territorial i Obres Públiques i des d'altres Departaments, com ara el d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, d'una manera coordinada; anteriorment, d'acord amb la legislació estatal d'espais d'especial protecció del 1975, i ara, a partir de la promulgació l'any 1985 de la Llei d'Espais Naturals.

Actualment, hi ha a Catalunya un parc nacional, set de naturals, tres paratges naturals d'interès nacional i una cinquantena de reserves naturals; tots són espais sotmesos a l'aplicació de les lleis dins un marc legislatiu mediambiental bàsic, que ha restat completat amb la promulgació d'un Decret d'abril del 1988, d'avaluació de l'impacte ambiental.

Però no ha estat únicament el sistema de declaracions d'espais naturals l'instrument de preservació utilitzat; també s'ha assolit aquest objectiu a través de la planificació urbanística, mitjançant la classificació del sòl, i la redacció i tramitació de Plans Especials de Protecció de l'Entorn, per exemple. Un altre camí per a la protecció del medi, en aquest cas del litoral, ha estat l'empres per la Direcció General de Ports i Costes, amb el Pla de Ports Esportius que fixa diferents nivells de possibilitat d'utilització de cada indret del litoral, i els plans d'ordenació del litoral i d'usos de platja, etcètera.

La segona vessant de la política mediambiental la constitueixen les intervencions directes sobre el medi, intervencions en el sentit positiu, de millora de l'hàbitat degradat, i intervencions preventives de processos d'ús del sòl i d'obtenció i transformació de recursos naturals.

Un país industrialitzat com és aquest, mancat d'abundància de matèries primeres, amb una gran activitat, molt urbanitzat i que encara ha de transformar més el seu entorn si vol mantenir la situació que té en el concert de les regions europees, forçosament ha de produir impacte en el medi. Del que es tracta és que estigui totalment justificat i que s'hagin previst les mesures correctores dels desequilibris que s'hi puguin generar, sense renunciar però a intervenir so-

bre el territori, que s'ha de fer sense malmetre res innecessàriament i procurant restablir en el possible els efectes de degradació que la intervenció hagi pogut generar. Aquest és el mètode amb què s'actua, per exemple, en el cas de les activitats extractives a cel obert. Una vegada esgotada la font d'obtenció del mineral o de l'àrid, cal retornar l'indret a un estat de conservació similar al que hi havia abans, de manera que paisatgísticament no existeixi una afectació negativa.

Un altre instrument, i molt important, per lluitar contra la degradació del medi és la Junta de Residus Industrials, que actua en dos sentits: delimita i classifica els agents i les substàncies emeses com a subproductes dels processos industrials i prepara espais i instal·lacions on es puguin tractar aquests fins a inertitzar-los i emmagatzemar-los. L'entrada al Mercat Comú suposarà en pocs anys la divulgació d'aquests conceptes, perquè amb l'obligació d'adequar també les nostres empreses als sistemes de tractament i eliminació de residus que imposen les directives comunitàries, introduïrem forçosament una nova fase en el procés de fabricació.

Sanejament

En un altre sentit, la Junta de Sanejament de Catalunya treballa en

aquest camp. El sanejament dels nostres rius és un problema al qual s'ha pogut atacar de ferm i posar solució. Després de molts intents i projectes començats a partir de 1970 per a la construcció i la instal·lació d'una xarxa adequada d'infraestructura sanitària per a la depuració i evacuació d'abocaments d'aigües residuals a diversos sectors de Catalunya, el Parlament de Catalunya va aprovar el 1981 la "Llei de desplegament legislatiu en matèria d'evacuació i tractament d'aigües residuals", en el marc de la qual la Junta de Sanejament —creada per aquesta llei— va redactar un Pla Global de Sanejament de Catalunya que distribuïa el territori en tretze zones i per a cada una era previst de redactar els corresponents Plans Zonals d'actuacions. En aquells moments, els rius catalans mancaven d'una infraestructura hidràulico-sanitària adient. Ara, amb l'aplicació progressiva dels Plans Zonals de Sanejament i amb la col·laboració de les Administracions actuant, en els propers deu anys s'haurà produït la reconducció d'aquest fenomen de contaminació.

La Junta de Sanejament té la missió de recaptar un cànon segons la contaminació generada per qualsevol usuari de l'aigua, diners que són assignats a obres de sanejaments concretes. Actualment, ja estan en vigor set plans que representen un cost total conjunt de 151.240 milions de

pessetes, amb uns terminis d'inversions que oscil·len entre cinc i tretze anys.

Per una altra banda, la tasca de control de qualitat dels rius, duta a terme per la Junta d'Aigües, la qual disposa d'un banc de dades amb els resultats de les anàlisis, permet, per mitjà d'un tractament estadístic, fer un seguiment de l'evolució de la qualitat de l'aigua dels nostres rius.

Als ciutadans de Catalunya se'ls ha explicat que paguen pel grau de contaminació que generen, i que aquesta recaptació s'inverteix, no amb un objectiu de caràcter localista exclusivament, sinó amb visió de millorar la qualitat dels recursos d'una conca hidrogràfica i de les seves aigües litorals, amb la col·laboració de tots els seus habitants, que en són directament els beneficiaris.

En un esforç de síntesi, podem dir que, a hores d'ara, ja es nota millora als rius Llobregat, Ter, Anoia, com també a la Costa Brava, al Maresme i la Costa de Badalona i Barcelona. Les fites més importants, entre d'altres, són la construcció de les depuradores de Girona i Igualada i la seva entrada en servei, a més del col·lector de Llevant per al sanejament del tram de les localitats al nord de Barcelona. La Junta de Sanejament s'ha fet càrrec també de l'exploració de les plantes depuradores de Barcelona i de les principals poblacions de Catalunya.

Estudis d'impacte

Finalment, existeix un darrer bloc de polítiques d'intervenció en l'entorn: l'execució de les grans infraestructures

i xarxes de serveis. Usualment són les administracions públiques els ens que tenen la responsabilitat d'aquests projectes i, en conseqüència, de com afecten el medi. Per aquesta raó es fan valdre i s'apliquen aquí les recomanacions comunitàries en tots els projectes d'infraestructura que s'elaboren a la Generalitat, que inclouen el corresponent estudi d'impacte i es fa la previsió pressupostària adient per a la restauració de l'àmbit afectat. En aquest sentit, ens trobem de cara a l'inici d'una nova fase en què la política sobre el medi ambient del Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya es desenvolupa en la línia marcada per les Comunitats Europees en el Quart Programa d'Acció sobre el Medi Ambient (1987-1992), instrument bàsic per a la política comunitària en aquesta matèria, el

qual, fonamentalment, pretén de posar al servei de l'home el desenvolupament socio-econòmic, de dotar-lo de les millors condicions de vida, i de comptabilitzar aquest desenvolupament amb la necessitat creixent i imperativa de conservar l'entorn natural.

A hores d'ara ha estat creada, al si del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat, la Direcció General de Medi Ambient. Es tracta de servir el desig de tirar endavant un país net i endreçat, un país condicionat i en equilibri amb el progrés, al qual Catalunya no renuncia.

DOSSIER

EL PLA D'ESPAIS D'INTERÈS NATURAL DE CATALUNYA

L'instrument essencial per a la fixació dels Espais d'Espai Especial Protecció a Catalunya ha de ser el Pla d'Espais d'Interès Natural, que es troba en un estadi molt avançat de redacció. La formulació del pla correspon al Departament de Política Territorial i Obres Públiques, i al d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, i l'aprovació és competència del Consell Executiu, prèvia audiència als ens locals interessats.

Protegir i assegurar

Aquest document, definit al Capítol III de la Llei com un Pla Territorial Sectorial, té per objecte la delimitació i l'establiment de les determinacions necessàries per a la protecció bàsica dels espais naturals, la conservació dels quals es considera necessari d'assegurar, d'acord amb els valors científics, ecològics, paisatgístics, culturals, socials, didàctics i recreatius que posseeixen.

No hem de confondre aquesta modalitat de protecció de la natura amb d'altres que comporten l'aplicació de normatives més estrictes, com són els parcs nacionals, els parcs naturals, les reserves naturals, etcètera, si bé el Pla haurà d'incloure tots els Espais d'Espai Especial Interès ja sotmesos a protecció per Llei o Decret del Consell Executiu: les masses forestals que cal preservar, els indrets considerats reserves zoològiques i botàniques, els

sistemes hidrològics i orogràfics característics del nostre país, les zones d'estany, els massissos muntanyencs i, com a referència, els espais relacionats en l'acord de la Comissió d'Urbanisme de Catalunya de 21 d'abril de 1980. El Pla ha d'esdevenir una referència obligada per al futur planejament urbanístic i, en general, per a les actuacions administratives amb incidència territorial.

Coneixement científic fidel

Per a la participació efectiva dels ens locals era condició necessària disposar d'un projecte de Pla que constituís una proposta prou oberta per ser susceptible d'admetre aportacions de caràcter diferent, però al mateix temps, calia que fos tècnicament elaborat i solvent. En aquest sentit, cal assenyalar que els treballs han estat fets per un equip pluridisciplinari format per tècnics especialistes de l'Administració de la Generalitat; s'ha combinat l'ús de tècniques de planificació complexes amb un reconeixement territorial exhaustiu (més de 30.000 quilòmetres recorreguts). Per una altra banda, s'ha comptat amb l'assistència d'una vintena d'especialistes de la pràctica totalitat de departaments de les universitats catalanes relacionats amb les ciències de l'ecologia, i d'altres organismes científics. En definitiva, la proposta que ha estat sotmesa a consulta és un reflex fidel del nivell de coneixement

científic que actualment es té del medi natural de Catalunya.

Cal assenyalar que en el cas de les comarques d'alta muntanya, les propostes del Pla ja havien estat avançades en els respectius plans comarcals de muntanya i, per tant, sotmeses fins i tot a informació pública.

Principals característiques del projecte sotmès a audiència

La proposta inclou un total de 147 espais naturals que ocupen una extensió equivalent a quasi el 18,5 % del territori de Catalunya. D'acord amb l'Estratègia Mundial de la Conservació, el criteri fonamental emprat en la selecció i delimitació d'aquests espais ha estat de recollir les mostres més representatives de la gran diversitat ecològica que caracteritza el nostre entorn natural.

Amb l'aprovació del Pla, seran d'aplicació a tots els espais les quatre normes que componen la reglamentació bàsica, definida per la Llei i per unes altres disposicions. Altrament, aquest règim de caràcter general és complementat sovint amb determinacions particulars en funció de la problemàtica específica de cada espai. Cal assenyalar que les delimitacions del Pla tenen un caràcter indicatiu. La delimitació definitiva de l'àmbit de cada espai es farà normalment mitjançant la figura urbanística del pla especial que pot ésser promogut per qualsevol òrgan urbanístic competent.

Règim normatiu del Pla

Quant a les normes comunes, tenen una funció essencialment preventiva i no incideixen sobre els aprofitaments agrícoles, forestals, ramaders, cinegètics, pesquers, etcètera. En concret, és d'aplicació el règim urbanístic propi del sòl no urbanitzable. Els projectes d'obres i instal·lacions que puguin perjudicar notòriament els valors preservats en els espais del Pla hauran de sotmetre's al procediment d'avaluació d'impacte ambiental.

D'altra banda, s'incrementen les garanties per a la restauració dels espais afectats per activitats extractives. A més, la circulació amb mitjans motoritzats fora dels camins i pistes destinades a aquest fi queda prohibida, excepte quan sigui necessària per al desenvolupament dels aprofitaments agro-pecuaris.

En alguns espais el projecte del Pla preveu determinacions particulars. Aquestes poden consistir, en primer lloc, en la definició d'actuacions que els dos Departaments hauran de dur a terme o incentivar durant els quatre anys següents al de la seva aprovació (integren el programa d'Actuació del Pla). D'altra banda, aquestes determinacions poden adoptar també la forma de normes particulars, recollides en les Normes del Pla.

Com ja hem esmentat, la normativa del Pla té un caràcter fonamentalment preventiu, i les seves determinacions rarament poden suposar limitacions als aprofitaments tradicionals.

Molt freqüentment el propi planejament municipal o diversos règims sectorials han dotat amb anterioritat aquests espais de regulacions i mesures més restrictives que les derivades del Pla. No obstant això, el Pla pot afectar directament les expectatives no consolidades legalment de transformació física d'aquests espais i, molt especialment, les relatives a la seva urbanització. Finalment cal recordar que el Pla estableix beneficis tècnics i financers

per als municipis que hi són inclosos i les poblacions rurals implicades: creació d'un programa específic d'inversions de caràcter anual, definició d'ajuts econòmics per a la millora dels espais i els seus recursos naturals, declaració de prioritat en l'atorgament d'ajuts ja existents, etcètera. Hem de destacar el notable esforç realitzat durant la fase d'audiència als ens locals per aconseguir que no es limités al compliment d'un simple tràmit administratiu, sinó que es

convertís en un instrument real de participació. Això ha permès que els ens locals poguessin disposar de la informació necessària per a valorar plenament l'abast del Pla i formular, en el seu cas, al·legacions i propostes. Una vegada les aportacions, provinents de la consulta als ens locals pertinents, siguin introduïdes, el projecte serà elevat al Consell Executiu de la Generalitat per a la seva aprovació, si procedeix, la qual podria

tenir lloc durant el present any. A l'espera de l'entrada en vigor d'aquest Pla, han estat moltes les actuacions de preservació ja iniciada; les declaracions d'espècies zoològiques a protegir; la tasca continuada de repoblació forestal; i la divulgació de la riquesa nacional que constitueix aquest patrimoni natural, en especial entre els infants.

ENTREVISTA

MIQUEL BATLLORI

Miquel Batllori i Munné viu entre Roma i Barcelona. Ha estat director de la revista "Archivum Historicum Societatis Iesu". És professor emèrit de la Pontificia Universitat Gregoriana de Roma. Assistent assidu als congressos internacionals de ciències històriques i de la Corona d'Aragó, ha format part del Comitè Internacional de Ciències Històriques. És membre de l'Acadèmia de la Història de Madrid, i membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia de les Bones Lletres.

La seva bibliografia extensa, publicada en diferents llengües, supera els dos-cents títols. Té una clara predilecció per la història de la cultura. La major part del seu treball, l'ha dedicat a fer una recerca sistemàtica de moltes fonts documentals d'Europa i Amèrica sobre la història de la cultura catalana i la seva relació europea. S'ha especialitzat en Ramon Llull, Arnau de Vilanova, la família Borja, el segle XVIII i la Il·lustració.

Quan va ser guardonat amb la Medalla d'Or de la Generalitat, distinció màxima que dona el govern català, el filòsof Pere Lluís Font va dir de Miquel Batllori i Munné que tenia "alguna cosa —o bona cosa— de l'uomo universale de les grans hores florentines".

Miquel Batllori i Munné ha fet recentment vuitanta anys. Va néixer a la Barcelona convulsa i plena de flames anticlericals de l'any 1909, al bell mig de la ciutat, a la cèntrica plaça Catalunya. L'any 1928 es va fer jesuïta, fet que li va valdre l'exili a Itàlia en dissoldre l'orde dels jesuïtes la II República. L'edat que li comporta homenatges, compliments i reconeixements de mèrits —com sempre una mica massa tardans—, no el priva del seu vici d'investigar i escriure. Té, encara, molta feina a fer. L'edat la té en compte perquè l'obliga a fer concessions. Concessions horàries, de

temps; reduir les hores de treball i fer alguna pausa cada dos anys.

Malgrat trobar-se en un d'aquests períodes de convalescència, està redactant un discurs sobre el bicentari dels Drets de l'Home a París l'any 1789, pel Parlament de Catalunya. Aquest és un dels molts encàrrecs que no ha pogut eludir. Després té previst tornar a Roma, a viure el que ell en diu una "època diferent" dedicada a col·laborar en el Diccionari de la Història dels jesuïtes, treball que té molt avançat. Ens diu que només admet un 10 % de les invitacions que rep.

Un cop enllestida aquesta feina, es dedicarà a acabar la seva obra més esperada, l'Epistolari dels Borja. Una obra que li és reclamada de tot arreu i que ell sembla no tenir pressa a l'hora de posar-hi el punt i final. En aquesta tardança plena de motius raonables, es pot entreveure una certa voluntat que l'obra maduri perquè arribi al moment precís, un moment en què la polèmica no el devori ni a ell ni a l'obra.

Erudit com és, gasta la precisió dels savis, farcida d'un vocabulari ric, planer i directe, això sí, sempre amb alguna giragonsa jesuítica. Amb aquesta arma lingüística evita voluntàriament, al llarg de l'entrevista, evidenciar en excés els descobriments d'aquest Epistolari, al mateix temps que els insinua. Ell, que se situa al marge dels pseudo-borgians i dels anti-borgians, sap que forçosament li tocarà el rebre quan es publiqui l'Epistolari.

Potser, perquè ho sap, l'any 1958 escrivia: "En història no cal fer ni apologies ni reivindicacions, sinó tan sols aportacions documentals i reflexions que duguin a revisions objectives i serenes, per damunt de qualsevol passió i prejudici. Si els pseudo-borgians s'indignen perquè no dono cap mena de beligerància a llurs quimeres anticrítiques, ho celebraré

amb un silenci despectiu. I si els antiborgians m'acusen d'excessiva simpatia envers el papa que ennoblí per darrera vegada, al cim del renaixement, la seva llengua, que és també la meua, que se'm perdoni la lleu simpatia per llur profunda i apassionada antipatia".

Partidari de les aportacions documentalistes, Miquel Batllori també ens explica que com a historiador prefereix deixar de banda les ideologies, les quals considera prejudicials i perjudicials. També, ens diu, que cada vegada és més agnòstic en història.

La seva vocació europeïsta ve d'una època en la que encara no es parlava d'Europa. Ve d'una Universitat, la de Barcelona, i sobretot d'uns professors, més encara, d'uns mestres. En aquesta universitat és on l'any 1928 va llicenciar-se en història i dret. Miquel Batllori és capaç de resseguir cadascuna de les assignatures i professors, i reconèixer cadascun dels seus mèrits. La visió general i internacional que donava Bosch i Gimpera en les seves classes d'Història Antiga, el professor Àngel de Peláez, amb la seva Història de l'Art i, sobretot, de Jordi Rubió, de qui es considera deixeble. De tots els professors destaca el mateix, la seva capacitat per fer-li percebre la cultura com un fet universal. "Va ser a la Universidad on em vaig sentir molt més català, molt més europeu. Allà va ser el meu punt d'arrancada."

Buscant en els orígens, Miquel Batllori recorda que la seva mare era cubana, filla precisament del seu avi pagès que se'n va anar a l'Havana a fer fortuna, i que per tant a casa seva es parlava espanyol. "Va ser a la Universitat on vaig pendre consciència del que significava la catalanitat de la nostra cultura. Va ser llavors que vaig canviar una mica de pell. No he hagut de canviar mai ni de jaqueta, ni de camisa, però em vaig

sentir cada vegada més català. I em vaig esforçar cada vegada, no només a aprendre la llengua i la literatura, sinó també a pensar igual en castellà que en català. Quan jo era infant, al col·legi del carrer Casp, parlava el català molt malament, i els nens se'n burlaven."

Per parlar d'ell, a qui no li agrada utilitzar els superlatius, ni ser hiperbòlic —fora en els casos en què és estrictament necessari— es fa imprescindible recórrer a tots els superlatius possibles per qualificar la seva catalanitat i la seva erudició.

—Quina era la situació geopolítica de Catalunya respecte a Europa a la Baixa Edat Mitjana?

—En primer lloc cal remarcar, contra el que moltes vegades es diu en el terreny periodístic, que la unió de Catalunya i Aragó, tot i ser una unió personal, no fou merament una unió matrimonial, va ser un pacte polític.

Això va tenir un interès polític i econòmic força important. Per una banda Catalunya tenia un hinterland més profund; per l'altra, Aragó assegurava la seva independència respecte Navarra i Castella i la possibilitat de tenir una sortida al mar.

És un moment on es projecta allò que havia de ser la nostra història, la de la Corona d'Aragó en el seu conjunt, que era una pluralitat política a les terres hispàniques i una unitat fora de les nostres terres. Des d'aquest moment es dona un fenomen dual: el nostre rei era anomenat sempre només rei d'Aragó, llevat dels complicats documents de cancelleries que especificaven tots els regnes i afegien a la fi Comte de Barcelona; mentre tots els súbdits del Rei d'Aragó, fora de la península i de les Balears, solien ser anomenats simplement catalans.

Un exemple n'és el privilegi de Pere, el Cerimoniós, de repoblació de l'Alguer quan diu clarament que per 'ca-

talans' entén tots els seus súbdits.

—És en aquest moment quan comença l'època expansionista de Catalunya?

—La unitat de la Corona d'Aragó va facilitar una expansió comercial a través dels Pirineus amb els comtats del sud de França, sobretot de Tolosa i encara més Provença, que va estar vinculada amb Catalunya en diferents períodes. I, per l'altre costat, l'expansió que havia de tenir Catalunya en l'ordre polític i comercial cap a Itàlia fent un pont vers el nord d'Àfrica i l'Orient.

La tendència expansionista abocada cap a la Mediterrània passa per un matrimoni clau que és el de Pere, el Gran, amb Constança, de Suàbia, que permetrà relacionar la Corona d'Aragó amb un món oriental que en aquells moments era importantíssim per a la vida comercial.

Després van venir les ocupacions de Sardenya i de Nàpols. I, si aquest darrer reialme va quedar políticament desmembrat de la Corona d'Aragó, després de la mort del Magnànim, el català hi pervisqué com a segona llengua de cancelleria i el castellà com a segona llengua de cort.

—Quina relació van tenir Barcelona i València amb Nàpols?

—Hi ha estudis molt seriosos, alguns encara no publicats com els que deixà inèdits l'enyorat Federico Melis, sobre la gran aportació d'aquelles dues ciutats a la conquesta de Nàpols. Hi va haver un moment que el rei Alfons estava quasi acorralat i no acabava de fer l'última embrenzida de la ciutat. Va ser l'ajut econòmic de Barcelona i València, i l'ajuda militar de la família Cabrera, amb feus a Catalunya i a Sicília, els que van donar suport a la darrera campanya fins a la submissió de Nàpols.

Per això el rei Alfons ens va afavorir enormement. L'any 1494, el seu nét Alfons II va recopilar els privilegis del gremi dels catalans a la ciutat de Nàpols, que varen ser uns privilegis extraordinaris en el comerç. Aquest gremi va durar fins a Carles II, o sigui, fins a finals del segle XVIII. Això explica que als comerciants de Catalunya, València i Mallorca no els interessés gaire comerciar amb Amèrica, preferien continuar amb una experiència medieval que els havia donat una gran empremta econòmica. De fet els viatgers estrangers d'aquella època parlen de la gran esplendor de la ciutat de Barcelona, en un moment que nosaltres parlem de decadència. La suposada decadència, doncs, no era tan gran, des del punt de vista econòmic potser no era tanta.

—En aquesta època d'hegemonia catalana...

—Hegemonia és una paraula ultranacionalista que no m'agrada. Està desfasada. Dins el comerç mediterrani, Catalunya juga un bon joc, però

parlar d'hegemonia seria una exageració.

—Expansió o imperi?

—Expansió més que no pas imperialisme, perquè aquest darrer mot presuposa una dominació. En canvi el sentit que vam tenir els catalans històricament i originàriament, va ser aquell pacte polític amb Aragó, que permeté i assegurà l'expansió mediterrània. Aquell primer pacte polític entre Catalunya i Aragó i les subsegüents conquestes de Mallorca i València, crearen una unió personal, però amb un caràcter cada vegada més acostat al que en dret constitucional actual se'n diu una confederació.

—L'expansió catalana va ser política, cultural o econòmica?

—Era primàriament econòmica, segonament, però alhora, política. I, en tercer lloc, cultural. Ara, és evident que Catalunya va rebre molt més d'Itàlia que no pas va donar-li, sobretot a partir del primer humanisme. Abans, la influència de Ramon Llull, d'Arnau de Vilanova i d'alguns dels nostres grans cronistes va ser molt rellevant a tot Itàlia.

—Us sembla que aquests personatges que citeu de la nostra cultura són els que més sobresurten tant a Itàlia com a d'altres regnes d'Europa?

—Fent una recerca sobre els jesuïtes catalans a Itàlia, després de l'expulsió del rei Carles, vaig fer una investigació sistemàtica dels més importants arxius i biblioteques d'Itàlia. Centrant-me en el camp de la cultura catalana medieval, vaig veure que hi havia tres personatges de totes les terres catalanes que van ser realment internacionals.

De Catalunya, sant Ramon de Penyafort; de Mallorca, Ramon Llull, i de València, Arnau de Vilanova. Hi afegiria, també, com a home internacional a sant Vicenç Ferrer, sobretot en els seus escrits espirituals i en els seus sermons. No hi ha gaires biblioteques italianes i europees amb fons medievals importants on no siguin representats aquests personatges.

—A qui va interessar Ramon Llull?

—Ramon Llull va interessar a tot el món de la nova filosofia renaixentista. De tots els escriptors de llengua catalana, Ramon Llull és el qui ha deixat una petjada més forta geogràficament i cronològicament.

El lul·lisme es va recreant sempre. Primer trobem un lul·lisme de tipus intel·lectual, sobretot de caràcter teològic-filosòfic. A la fi del segle XV augmenta l'interès per a la ciència com a tal i, llavors, prenen a Llull com a l'home que cerca la unitat de tota veritat científica. A l'entorn de l'any 1400 apareix un pseudo-lul·lisme que fa que molts metges escriguin obres d'alquímia que són falsament atribuïdes a Ramon Llull i que ajuden a fer-ne un mite.

Però la seva presència al llarg de la història no acaba aquí. La persistència de la combinatòria tant al nord d'Itàlia com a Alemanya fa que Llull sigui molt present en el món de Giordano Bruno, en la nemotècnica.

Quan devalla el lul·lisme de tipus filosòfic i teològic comença a sorgir el lul·lisme de tipus crític de caire històric, que té el seu precedent a Mallorca, al segle XVI, amb el pare Andreu Moragues, que és el primer que intenta fer una biografia més o menys crítica de Ramon Llull. Al segle XVIII perdura el lul·lisme crític que després es dona la mà amb el lul·lisme de la Renaixença que desemboca cap a un interès filològic per Ramon Llull.

—Aquest moviment cultural català està format per personalitats aïllades o bé correspon a un moviment més ampli?

—Em vaig adonar que hi havia un grup de pensadors i escriptors que havien tingut una certa transcendència aïllada, com Eixemenis. Però, també, trobem bastants restes d'una cultura que podríem dir-ne catalano-napolitana. En aquest grup hi ha un personatge català molt curiós que és Lluís de Besalú, falconer d'Alfons el Magnànim, que va deixar un llibre de falconeria escrit en italià amb ortografia catalana. I, un altre de valencià, Llop Despejo, d'Oriola, que va escriure en italià una història sobre els reis de Nàpols.

En els últims anys del segle XV un dels clàssics italians és Joan Garret, barceloní, que es va canviar el nom pel de Cariteo, poeta dantesco, un dels clàssics italians del ple humanisme. Al mateix temps hi ha una pervivència dels espirituals medievals, que a la Corona d'Aragó arriba fins ben entrat el segle XVI. No m'hi extindré perquè darrerament n'ha parlat abastament i amb precisió Alain Milhou.

—Vós us heu dedicat durant molts anys a estudiar els Borja. Per què els Borja són una de les famílies europees analitzades amb més controversia i passió?

—Perquè els protestants els van posar com un exemple de corrupció catòlica a la Cort i en la persona d'Alexandre VI. Això ha fet que fos un tema polèmic present a les lluites de tota mena entre catòlics i protestants.

Per altra banda cal reconèixer que donaven tema per a la polèmica. L'única cosa que salva a Alexandre VI és que era un valencià molt intel·ligent. Va saber jugar i conjugar la política pontifícia amb les polítiques italiana, espanyola i familiar.

—S'ha dit que només estaven pendents de la política familiar.

—S'ha dit que l'essència de la seva política era l'exaltació de la seva família nombrosa. Però no era aquest únicament el centre de la seva política. Del seu mandat es pot dir que va desfer tot el feudalisme —baix de

sostre des del punt de vista polític, encara que molt alt des del punt de vista cultural— dels petits estats de la Itàlia centre-septentrional, per tal d'aconseguir uns Estats Pontificis més coherents.

Pràcticament els Estats Pontificis de Pius IX eren la perduració d'aquells que s'havien fet en el temps d'Alexandre VI i Cèsar Borja. Tot això s'ha de dir referent a l'home polític. Des del punt de vista moral i personal Alexandre VI era una calamitat. Un home contradictori, un home personalment devot però humanament amorat. La seva filla deia que era l'uomo piu sensuale que e conecutto del mondo.

—A la documentació que vós heu investigat sobre els Borja es parla de la relació entre Lucrècia i el seu pare?

—Hi ha dos documents a l'Arxiu de Modena —ja coneguts—, un document de l'Arxiu dels Jesuïtes de Roma i altres dos de l'Arxiu Capítular de València dels quals es dedueix quasi amb certesa històrica que Lucrècia va ser amant d'Alexandre VI. Aquests documents es refereixen a Joan Borja I, Duc de Nepi i de Camerino.

—Els Borja utilitzaven la llengua catalana?

—La llengua catalana de València era la llengua de la cort romana. Fins i tot hi ha les cartes d'un Ortiz a un Caranza, tots dos castellans, en català. El català era la llengua de la Cort i com a tal era respectada i emprada. —Vós heu treballat durant molt temps en l'epistolari dels Borja. Hi treballau encara?

—L'epistolari dels Borja ha d'estar molt ben anotat, se n'ha de fer una edició crítica. Calculo que seran cinc volums. D'aquests, en tinc tres de preparats amb l'apartat filològic fet, per compondre l'apartat històric espero la ja immediata publicació dels documents recollits a València per Lluís Cerveró i Gomis en la compulsació dels quals treballen ja dos becaris de la Generalitat Valenciana. Aquest estudi abraça del segle XII al segle XVI. Arriba fins a l'època de sant Francesc de Borja i dels seus germans i germanastres.

A partir de l'estiu que ve, si Déu vol, un cop hauré enllestit el darrer volum de l'Arxiu Vidal i Barraquer penso dedicar-me al pròleg de la història de la família dels Borja i passar a la publicació de l'epistolari. No em peneixo de no haver publicat l'epistolari dels Borja abans, perquè en aquests quaranta anys que han passat des que vaig iniciar el treball han canviat molt les coses. Ara, després d'aquest segle freudià i de revolució sexual la gent està més preparada, fins i tot la gent 'més piatosa' no s'escandalitza tant. Hi ha fets que explicats 40 anys abans haguessin estat molt escandalosos.

Assumpció Maresma

JOAN ROÍS DE CORELLA

Entre els grans escriptors que fan del segle XV l'edat d'or de la literatura catalana, Joan Roís de Corella n'és l'últim, cronològicament parlant: la data de la seva mort (l'octubre de 1497) s'ha fet servir en alguna ocasió com a fita que marca la fi d'aqueixa època. Fet i fet, en la seva personalitat conflueixen, sovint en conflictiva contradicció, els valors en crisi del final de l'Edat Mitjana i unes actituds, tant vitals com literàries, ja típicament renaixentistes, fins a tal punt que hom ha pogut conceptualitzar la seva obra com "un cas típic de dissociació interior" (J. Rubió). El violent contrast entre, per exemple, la cruïlla de les invectives adreçades per ell contra Caldesa (l'amant que li ha estat infidel) i la serenitat hieràtica i distant dels seus escrits religiosos, arriba a fer pensar que es tracta d'obres de dos poetes diferents.

Essent el primogènit d'una família de la petita noblesa de Gandia (on sembla que va néixer poc després de passat el primer terç del segle), estava destinat a la milícia, com ho havien estat, per la mateixa raó, Ausiàs March o Joanot Martorell; tanmateix, Roís de Corella va defugir aquesta dedicació, ben poc adient al seu tarannà pacífic i sensible, tot consagrant-se a l'estudi de la teologia. Per testimonis literaris sabem que va pre-

dicar a la seu de València, i que tenia fama de gran sermonador, per bé que no ens ha arribat cap exemple de la seva producció en aquest gènere. Tot això ha fet pensar en la possibilitat, no confirmada d'una manera segura, que fos eclesiàstic, suposició reforçada pel fet que, malgrat haver dut una vida sentimentalment bastant agitada ("navegant en lo tempestuós mar d'amor deshonest he sovint encorregut naufragis en vàlida fortuna batent los esculls ab la proa de mos volers de continu endrecats a dones ingrates"), mai no es va lligar amb ningú en matrimoni, ni tan sols amb la dona que sembla que va ser el seu amor més perdurable, Isabel Martínez de Vera, que li va donar dos fills. Allò ben cert és que tampoc no va ser la teologia l'objecte de la seva passió més abrandada. De tant en tant, hom ha volgut veure en ell un home profundament religiós, fins i tot un místic; però aquesta caracterització s'ha demostrat sempre provinent de lectures poc perspicaces o flagrantment errònies. L'experiència amorosa és el veritable centre de la seva vida, i l'objecte constant de la seva escriptura; fins i tot si hi apareixen esmentats famosos guerrers (Àiax, Ulisses, Jasó, Aquil·les, Paris...), mai no és per a referir-se a llurs accions guerreres, sinó per a parlar de problemes d'amor. L'espe-

rit cavalleresc que caracteritza tota la literatura anterior a ell, en Corella desapareix totalment. I la seva actitud amorosa és també radicalment nova, com es veu en la reacció davant la infidelitat tal com la descriu en la *Tragèdia de Caldesa*: "Ab diversitat de tan impossibles pensaments me partí de la cambra o sepulcre a on tanta pena sofert havia. Acceptant la ploma, que sovint greus mals descansa, la present ab ma pròpia sang pinte, perquè la color de la tinta ab la dolor que raona se conforme." Acceptant la ploma, que sovint greus mals descansa: la motivació de l'escriptura que aquesta frase revela, és a dir, la literatura tinguda conscientment com a remei o consolació dels fracassos de la vida real, és també un dels trets més originals de l'obra corelliana. En paraules de J. Carbonell, un dels estudiosos que més extensament se n'ha ocupat, "no solament els aspectes formals són nous en Corella. Ho són més encara els humans, la penetració d'una nova realitat, d'un nou esperit vital, que fecundaria la literatura i tota la vida europea amb el Renaixement. Era, doncs, la crisi de l'esperit de la cavalleria en la persona d'un cavaller". Amb tot, la posteritat de Roís de Corella ha estat, gairebé fins ara mateix, bastant problemàtica. Tots els crítics i historiadors de la literatura

catalana coincideixen a situar-lo en primer rengle, i aquesta valoració és unànime sobretot pel que fa a la seva obra en vers, tot i ser tan breu (Joan Fuster, per exemple, parla, tan circumspecte com sol ser, de "quatre o cinc poemes excel·lents"). Martí de Riquer en subratlla l'estil lapidari, i hom sol assenyalar-hi també la fluïda musicalitat de la mètrica, que tendeix a allunyar-se de l'eixutesa ausias-marquiana i de l'esquema accentual del decasíl·lab trobadoresc tot acostant-se al *dolce stil nuovo* que s'estén des d'Itàlia. Però en el barroquisme de la seva prosa, en els recargolaments sintàctics del període ciceronià i, d'altra part, en l'"escassa originalitat" (Fuster) de la seva temàtica, majoritàriament ovidiana, han cregut veure alguns un signe de decadència. Potser per això és Corella encara, dels grans escriptors del període clàssic de la literatura en llengua catalana, el més escassament estudiat i potser també el menys editat, malgrat que el gust actual hi veu, sense aquelles reserves, l'assoliment del més alt grau de flexibilitat i bellesa a què arribà la nostra llengua en el segle de la seva màxima esplendor literària.

Eduard J. Verger

INSTITUCIONS

ESADE: UNA INSTITUCIÓ CIUTADANA

Quan l'any 1959 un grup de persones rellevants del món empresarial de Barcelona acordaren crear, amb la col·laboració de la Companyia de Jesús, un centre d'ensenyament d'empreses, la paraula "empresarial" no estava aprovada per la "Real Academia de la Lengua Española".

L'any 1959, 34 alumnes començaren la nova carrera de cinc anys de duració (BBA i MBA) entre l'escepticisme dels qui dubtaven de la pretensió de convertir l'art de la direcció d'empreses en una ciència objecte d'estudi i sancionada per un títol.

Trenta anys més tard l'Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses, ESADE, és un centre instal·lat en quatre edificis (tres a Barcelona i un a Madrid) que totalitzen més de 16.000 m², imparteix programes de direcció d'empreses a 3.000

alumnes de totes les Comunitats Autònomes d'Espanya i de més de 30 països, té un Departament d'Idiomes amb més de 400 cursos, més de 1.300 participants segueixen els seus programes de formació a les empreses i les places disponibles per estudiar-hi no poden encabir l'allau de sol·licituds d'inscripció.

Aquesta trajectòria demostra un fet i respon a una realitat. El fet és que, com tantes altres institucions importants a Catalunya, ESADE és fruit d'una iniciativa de la societat civil catalana, la qual va voler donar resposta encertada a una necessitat percebuda en l'àmbit del món econòmic i empresarial català.

El desig de correspondre a la necessitat de racionalitzar unes organitzacions empresarials que havien viscut en temps d'autarquia, explica dos dels trets diferencials d'ESADE: l'am-

pli ventall de cursos i programes que ofereix i la seva acomodació a la realitat, traduïda en uns continguts en contínua evolució. Als programes troncal -Bachelor in Business Administration més Master in Business Administration de cinc anys de duració, Master in BA per a titulats universitaris, Master in International Management -s'hi afegeixen els estudis per àrees funcionals per a candidats amb experiència empresarial, els programes sectorials en gestió hospitalària i funció pública, programa de creació d'empreses, cursos per a executius, idiomes, etcètera. ESADE però, a més d'un centre docent de reconegut prestigi és -tant pel seu origen com per la seva incidència social- una veritable institució ciutadana. En això han col·laborat tota una sèrie de característiques que han modelat durant aquests 30 anys el tarannà de l'Escola.

La rigorositat i la formació foren dos dels requisits inicials en la fundació d'ESADE. Això queda reflectit tant en la decisió d'organitzar des del començament programes de llarga durada dedicats exclusivament a la direcció d'empreses, com en els mecanismes de selecció i contractació del professorat i de la seva dedicació a la recerca.

El pluralisme que es manifesta en el claustre de professors, format segons els criteris de rigor acadèmic i del respecte al pensament, creença i ideologia d'altri, i on es comparteixen i es respecten uns valors que van més enllà de les diferències: esperit de servei, formació i inspiració cristiana.

L'obertura respecte a la realitat social, econòmica i política de la societat va fer d'ESADE, durant el franquisme i malgrat el risc que compor-

tava aquest compromís, una tribuna idònia per a tota mena d'opcions democràtiques. Aquesta actitud ha continuat durant el règim actual.

La internacionalitat féu d'ESADE la pionera d'Europa a Espanya, i constituí el primer Centre de Documentació Europea de l'Estat l'any 1969. Des d'aleshores l'Escola intercanvia estudiants i professors amb les escoles de Business més importants del món, crea programes internacionals i presideix la Community of European Ma-

nagement Schools en vista a una titulació europea compartida amb altres escoles de la CEE.

L'autonomia és resultat del creixement i consolidació d'ESADE. Tot mantenint el seu pes específic, el Patronat d'ESADE i la Companyia de Jesús han fet confiança en una institució sòlida i madura governada per un consell format per representants de tots els estaments implicats en el seu funcionament.

La presència d'ESADE en la societat

actual trenca el secular divorci universitari-empresa. La incidència dels antics alumnes de l'Escola en el món empresarial i el servei de Borsa de Treball i relació amb empreses, en són dos dels exemplars més palesos. La solidaritat de l'Escola en un context contrari a valoracions de l'home en termes aliens al diner i el poder, s'ha concretat en programes de col·laboració amb països pobres i en procés de desenvolupament.

Tot això, a grans trets, és ESADE. Un

intent, fet institució acadèmica, que vol articular la voluntat de servei amb el rigor científic, el desig de solidaritat amb la seriositat de l'estudi i la investigació. En definitiva, una institució ciutadana de Catalunya que vol ser present més enllà dels límits d'un centre d'ensenyament.

Antoni M. Güell

VIATGES

L'ILLA DELS PIRATES

Poblada de sargantanes verdes i llegendes de pirates, l'illa de Sa Dragonera compareix com un gran drac que dorm dins la mar a l'extrem més occidental de Mallorca, l'illa mediterrània que fou la seva terra mare. Tombes i ceràmiques romanes, velles atalaies i records del contraban, fars i canons rovellats resten com a vestigis del passat de Sa Dragonera, un nom que alguns autors volgueren referir als germans bíblics Drag i Oner, fills de Jàfet i néts de Noé. Fins l'any 1820 constava com a Illa dels Dragons a les cartes nàutiques publicades per l'Almirallat. Sa Dragonera

—tres quilòmetres de llarg i no gaire més d'un quilòmetre d'amplada— és encara un espai ecològic únic, amb els rèptils sargantanes, crustacis peculiars a les llacunes de les coves interiors, el falcó d'Elinor, l'esparguer, els virots i nombroses varietats vegetals.

Les cròniques contenen antigues històries de rescats o l'episodi de 1437 quan les autoritats de l'illa major multaren un home que s'emportà a la Dragonera una fadrina jove sense permís dels pares i sense l'oportú albarà de la cort. L'any 1531, el pirata Barba-rossa s'instal·lava a la Dragonera a fi de poder abordar de forma

impune les naus que anaven i venien de l'illa de Mallorca. Després fou Dragut —amb bandera negra a les seves galeres de combat— qui esporuguí tot el litoral de la Mediterrània occidental. La por del turc deixà una llarga contarella de ràtzies, resistències i heroïcitats.

Els vells pescadors contenen que a les aigües tan profundes de Sa Dragonera ha succeït adesiara que alguna casta de peix gegantí destruí les barques de bou. Al flanc de l'illot que encara la costa mallorquina hi ha alguns calons i el petit port de cala Lladó, no gaire enfora la Cova des Moro, amb un llac d'aigua dolça. Un

camí serpenteja fins al far vell. Els falcons de la Dragonera foren famosos i sol·licitats per les corts europees —fins al punt que un gentilhome volgué ésser enterrat amb el seu falcó de Sa Dragonera. L'illa de Sa Dragonera, mare del llamp i del peix, a hores d'ara es manté com a àrea natural incontaminada i mítica, arran de Mallorca, on algunes nits focs follets blavissos compareixen a la costa i als pals dels velers i naus que naveguen a prop del drac adormit.

Valentí Puig

CIÈNCIA

LA TEORIA DE LA TECTÒNICA DE PLAQUES

Els estudis i interpretacions que els investigadors de les Ciències de la Terra havien fet fins als anys 60 sobre la formació de cadenes muntanyoses i conques sedimentàries van ser totalment revolucionats, aleshores, per l'establiment de la Teoria de la Tectònica de Plaques (aquesta teoria va unificar idees com la de la deriva dels continents i expansió dels oceans). És cert, però, que l'aplicació d'aquesta teoria és difícil en determinats contextos geològics. És en aquests casos que mitjançant les tècniques de la part de la geofísica que estudia la Terra sòlida podem conèixer l'estructura profunda de la Terra i contribuir a revelar resultats de gran importància per comprendre l'evolució de certes estructures geològiques en termes de la Tectònica de Plaques.

A Catalunya concretament, la comunitat de geòlegs i geofísics ha estudiat tradicionalment els Pirineus, la conca de l'Ebre i la Mediterrània Occidental. En els últims anys els grups catalans de recerca han aïllat esforços per aconseguir un salt quantitatiu en el nostre coneixement d'aquestes estructures geològiques. Això ha fet que tant els estudis geològics de superfície com els estudis geofísics en profunditat hagin contribuït a canviar, de vegades completament, els models evolutius de les zones estudiades.

Pel que fa als Pirineus no ha estat, efectivament, fins que s'ha disposat de dades geofísiques de l'estructura en profunditat, que la interpretació de la formació dels Pirineus ha passat de ser força especulativa. S'ha de dir, però, que les dades geofísiques són generalment de difícil interpreta-

ció, i, per tant, susceptibles de diferents lectures. En el cas dels Pirineus, els resultats més determinants provenen d'estudis de sísmica de reflexió profunda. Malgrat que la visió de l'estructura profunda és només en dues dimensions, s'ha pogut demostrar clarament que l'escorça ibèrica s'enfonsa per sota de l'europea. Això s'ha d'entendre com el producte de la compressió nord-sud que va acostar Ibèria amb Europa i, finalment, les va fer colisionar. Aquests resultats i d'altres més detallats estan essent treballats per diferents grups d'investigació i representaran, sens dubte, un avenç important. Queda, però, molt camí per recórrer ja que les dades disponibles encara s'han de considerar puntuals. Serà amb l'esforç econòmic i amb la recerca dels investigadors que s'aconseguirà una visió més acurada.

Tanmateix s'ha de dir que la Tectònica de Plaques s'expressa de forma més diàfana quan s'aplica a grans estructures. La cadena pirinenca no pot, en aquest sentit, ser considerada com una gran estructura quan la comparem amb els Urals, l'Himalaya o els Andes, per exemple. En canvi, la importància d'aquestes estructures "més petites" continua essent molt gran tant per comprendre l'evolució de la Terra com pel fet que aquestes estructures també alberguen recursos naturals i amaguen riscos, ambdues qüestions de gran interès social. La conca de l'Ebre és una estructura geològica lligada a l'aixecament de l'edifici pirinenc i, per tant, s'ha de tractar conjuntament amb els Pirineus. En qualsevol cas, diguem que s'han estudiat amb considerable detall el recobriment sedimentari i s'han relacionat els resultats de l'estudi

amb fenòmens de tectònica global. Aquí la contribució de la geofísica ha estat menor, encara que recents estudis de paleomagnetisme, que estudia el magnetisme de les roques al moment de la seva formació, poden ajudar a l'estudi de la conca. Pel que fa a la Mediterrània Occidental, aquest ha estat tradicional-

ment un camp d'estudi molt atractiu per als països que la voregen. Malgrat l'alt nombre d'estudis de geofísica i geologia marina, encara no és gens clar l'origen i desenvolupament de les diverses conques que componen la Mediterrània Occidental. En aquesta línia s'estan movent diversos grups catalans per a l'estudi de la

conca Balear (entre la Península i les illes). Algunes interpretacions d'aquesta conca en termes de Tectònica de Plaques han estat avançades per diferents investigadors. Però, novament, hem de dir que són models força especulatius que encara necessiten moltes més dades experimentals.

Així doncs, veiem com hi ha un impuls molt gran pel que fa a la recerca geològica i geofísica a Catalunya. Podem dir, per tant, que hi ha un volum apreciable de resultats que, si ja avui són bons, és d'esperar que encara millorin en un futur pròxim.

Enric Banda

TECNOLOGIA

EL LABORATORI GENERAL D'ASSAIGS I INVESTIGACIONS

El Laboratori General d'Assaigs i Investigacions va néixer l'any 1907 gràcies a l'impuls de l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona, en constatar l'existència d'un fort desequilibri entre el desenvolupament industrial de Catalunya i els serveis en laboratoris que li poguessin donar suport en assaigs de materials, màquines i aparells. Durant el període de 1914 a 1923 passà a dependre de la Mancomunitat de Catalunya i, després de tota mena de dificultats i diferent dependència, retornà a la Generalitat de Catalunya l'any 1984. Aquesta el dotà d'una llei que és el suport sobre el que es desenvolupa el nou Laboratori.

Reestructurat i rejuenit, va emprendre des del primer moment la tasca de construir un laboratori industrial, modern, capaç d'oferir a la indústria els serveis que necessitava, per la qual cosa era necessari disposar de nous edificis i equipament adient. Es tractava de construir un laboratori d'assaig a l'estil dels que disposen els grans països industrialitzats, tenint com a fita poder donar a la nostra indústria els serveis que amb l'entrada en vigor de l'Acta Única li seran necessaris.

És un laboratori pluridisciplinar, que disposa d'un ampli conjunt d'edificacions en el campus de Bellaterra, amb una superfície de 18.000 m². Està portant a terme una renovació en equips en sintonia amb l'estat actual de la tecnologia i amb les necessitats del món industrial.

Desenvolupa activitats en: electricitat, electrònica, gas, acústica i vibracions, embalatge, mecànica i construcció, foc, química, cautxú i plàstics, informàtica, metal·lografia i metrolo-

gia, que responen a les necessitats que l'entorn industrial li presenta o que es preveuen importants per al desenvolupament tecnològic. Podem classificar aquestes necessitats en quatre tipus:

a) Dictàmens necessaris per a homologacions, reglaments i certificacions. El laboratori està acreditat per a emetre dictàmens sobre un gran nombre de temes. Això fa que una activitat molt important sigui l'estudi del compliment de reglamentacions i normes de materials, equips, aparells, etcètera, pels quals l'industrial vol obtenir una homologació, una certificació, o demostrar el compliment d'un reglament.

b) Dictàmens de conformitat a normes nacionals o estrangeres, i assistència tècnica. És l'activitat més important. La indústria, d'una manera creixent, utilitza els serveis del laboratori perquè dictaminin sobre el comportament de materials, equips o aparells en relació a les més variades normes o especificacions, sobre la seva composició o idoneïtat per una funció, o perquè controlin la qualitat. Sovint hom demana l'assistència per resoldre problemes de producció o de qualitat en base a la independència del centre, la capacitat dels seus equips, i l'experiència dels seus professionals.

c) Recerca aplicada i desenvolupament. A mesura que es va disposant d'equips i tècniques de treball més avançades, es constata un augment en la demanda de col·laboració en la solució de problemes de recerca aplicada, i es pren part en diversos contractes de recerca de diferents programes comunitaris o europeus.

d) Calibratge. La necessitat de calibrar els instruments de mesura es va

fent palès en el món industrial. S'ha seguit una política d'equipar un important centre de metrologia que pugui donar servei a la indústria, o laboratoris que ho sol·liciten. Forma part del SCI (Sistema de Calibració Industrial) que gestiona el MINER. Entre els seus equips remarcables, cal assenyalar:

La plataforma de curt circuit amb una potència de 36,4 MVA que permet el control d'elements de la indústria elèctrica, com: fusibles, magnetotèrmics, interruptors diferencials i altre parament elèctric. Ensenyals al servei de la indústria de materials elèctrics per al desenvolupament de nous productes.

Forns per a mesurar la resistència al foc d'equips, com portes d'ascensors, tallafocs o columnes, així com l'eficàcia dels recobriments protectors.

El conjunt de sales (anecoica, reverberant, de transmissió i d'impactes) formen un valuós equip per a l'estudi de problemes acústics.

Els assaigs mecànics s'han estès a camps on fins ara no podia donar-se resposta gràcies a la incorporació de moderns equips de tracció horitzontal, fatiga i flexió.

L'equipament d'un laboratori d'assaig modern és una tasca lenta, no sols pel valor dels equips que han d'integrar-s'hi, sinó també pels llargs terminis de lliurament i la formació de personal. Esperem que entre el 1989 i el 1990 entri en funcionament l'equipament següent: instal·lació per a assaigs d'alta tensió, metrologia tridimensional, metrologia de masses i forces fins a 500 kN, metrologia i comportament de robots, equips per a assaigs de nous materials com els aliatges d'alt punt de fusió, "compo-

sites", ceràmiques d'alta tecnologia i mesura d'interferències electromagnètiques.

Les últimes activitats que ha iniciat el laboratori general han estat la creació d'un centre d'aplicacions del làser, estudis en el camp de la química fina i l'assessorament tècnic a les empreses per a l'exportació dels seus productes. Està en una fase d'expansió important, i va assolint un nivell de prestacions per proporcionar als nostres industrials un suport per a fer front al repte del Mercat Únic.

Col·labora amb gran nombre d'organismes, tant nacionals com estrangers. És membre fundador de la RELE (Red Española de Laboratorios de Ensayo) i n'ocupa la vice-presidència. Col·labora amb l'AENOR en la normalització nacional i en la certificació, i en el pla internacional ho fa en diferents grups de treball de l'ISO-CEI i el CEN-CENELEC.

Té subscrits gran nombre de contractes amb institucions nacionals: universitats, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Institut d'Estudis Catalans, associacions patronals i empreses; amb laboratoris de prestigi internacional: el LNE (Laboratoire National d'Essais de França) o el WFRC (Warrington Fire Research Centre d'Anglaterra) i, recentment, ha establert un acord amb el CNES per a col·laborar en el programa espacial europeu (ESA).

En aquesta línia d'actuació àmplia, innovadora, amb la fita d'esdevenir un laboratori "europeu", contribueix en l'evolució industrial, creadora de riquesa, capaç d'obrir nous camins de modernitat per al nostre país.

Pere Miró

ELS GEGANTS, UN PATRIMONI POPULAR

En el darrer decenni, a Catalunya s'ha incrementat, d'una manera notòria, el nombre dels figurats coneguts com a *gegants*; figures d'entremès que acostumen a "sortir" durant les festes majors i en altres ocasions solemnes de les ciutats i viles del país. A manca d'un cens segur sobre aquests personatges representatius, calculem que l'actual demografia geganter catalana compta amb no pas menys de sis-cents individus, sovint constituint la parella "gegant"/"geganta". Tanmateix, no sempre el gegant i la geganta han conviscut. La primera població catalana que enregistra la presència d'un gegant és Barcelona, quan a la processó del Corpus Christi del 1391 desfilava "lo rey David ab lo gegant y Sanct Christofol". El gegant seria Goliat i amb sant Cristòfor —portador de Crist, segon l'etimologia— hi ha un altre home espectacular; però la referència més antiga d'una geganta, a la tradicional processó barcelonina del Corpus, data, ja, de la segona meitat del segle XVI. No podem assegurar com eren i actuaven tals primitius gegants. De fet, el tipus de gegants de cartó consemblant als d'avui no apareix, sembla, fins a començament del segle XVII. En l'actualitat, els materials de construcció d'aqueixos figurats involucren la fusta, el cartó-pedra, la canya i la fibra de vidre; a la carcassa, afegim-hi la vestimenta, la cabellera, els ornaments... Comprendrem, tot sumat, que a la passada centúria, i encara en el segle actual —abans de l'afebliment del pes gràcies a la utilització dels nous materials— hi hagués gegants, com el "de la Ciutat", de Barcelona, que pesés 110 Kg; ella, la geganta, es quedava en els 90. Uns altres gegants poderosos, els troba-

riem a Berga, amb "el Gegant nou" (3,85 m d'alçada i 98 Kg) i "la Geganta nova" (3,80 i 80); a Terrassa, amb "els Gegants vells" (tant "En Robesa" com "Na Pepona": 4 m i 100 Kg); i a la mateixa Barcelona, amb "els Gegants del Pi" ("N'Elisenda" i "En Mustafà", d'iguals característiques: 4,30 m i 90 Kg). Són diversos els gegants de Catalunya que voregen —o han vorejat (cada portador, o geganter, hi diu la seva)— els 90 Kg. D'entre els majestuosos, retenim gegants "de pes" a Vilanova i la Geltrú, Matadepera, Sitges, Súria, Manresa, Manlleu, Granollers, Cardona i Lleida, si més no. D'entre els més alts, en criden l'atenció, per l'altura respectiva de 5 m, "el Baró de Savassona" i la seva companya, "la Baronessa", ambdós de Roda de Ter (estrenats l'any 1952, no pesen més de 60 Kg cadascun). El 1902 tingué efecte, a la capital catalana, la que és considerada com a primera trobada de gegants, d'arreu de Catalunya. Causà sensació la desfilada d'algunes desenes de gegants, pels carrers barcelonins, durant les festes de la Mare de Déu de la Mercè. No és sobrer de dir que encara no estaven del tot cicatritzades les ferides causades, dins l'Estat, per la pèrdua de les colònies espanyoles. Conjuminar la circumstància històrica amb l'esdeveniment lúdic constitueix matèria per a un altre estudi. Passem per alt, bo i enregistrant-ho, que, a parer del estudiosos, d'inici foren els gremis les associacions que es responsabilitzaren de tenir cura dels gegants, abans que no ho fessin els ajuntaments. El sentit artístic —i també l'esperit crític— s'anà manifestant, a propòsit dels gegants. Al segle passat, per

exemple, no mancava qui creia que la Geganta treia la moda: en el vestir, en el pentinat... A l'Arboç del Penedès, el 1827 apareixia, fent-lo dansar a la plaça per a distracció de tothom, "el General Chabran", un dels relativament pocs gegants que aleshores tenien nom propi; Chabran fou el militar francès que, uns anys abans, havia donat l'ordre d'incendir la vila arbocenca. Alguns gegants i gegantes són identificats, pel poble, amb personatges reals; així, Ripoll té representats "En Guifré el Pilós" i "la Comtessa Guinidilla"; Tona passeja "el Noi de Tona", que fou un famós arrencaqueixals; Sallent s'enjoia amb els "gegants reis" "En Bernat" i "N'Ermessenda"; Amposta reitera, com alguna altra ciutat, "els Reis Catòlics: Fernando i Isabel"; Castelló d'Empúries exalta els comtes "Ponç Hug" i "N'Adelaida"... La crònica recorda que l'artista Adrià Gual s'inspirà, per a l'execució del gegant de la ciutat de Barcelona, en el fet que el rei Jaume I "passava de més d'un pam tots els seus semblants". A Sabadell, el 1930 tingué lloc, també, una trobada de gegants: n'hi corregueren setze parelles. La guerra del 1936-1939 causà la pèrdua de diversos gegants; ja no regressaren alguns dels que havien acudit a Barcelona amb motiu de la inauguració —frustrada— de l'Olimpiada Popular. Després de l'estrall bèl·lic, lentament s'inicià la represa geganter. Sabem que a l'Espluga de Francolí la construcció dels nous gegants era impopular perquè s'aplicà una petita taxa a cada llar, per a tal finalitat; "el Gegant" i "la Geganta" agradaren, però, després, als espluguins. El 1950, a Terrassa es presentaren, a

una trobada-concurs, gegants de 25 poblacions de la província. L'any següent, a Tarragona va celebrar-se, així mateix, una trobada de gegants provincials. Reviscolades les festes de la Mercè, a Barcelona, a partir de 1950 l'eufòria festiva va decantar, en el terreny geganter, a la famosa Trobada Internacional de Gegants, del 29 d'agost del 1982, a Matadepera. L'haver-hi concorregut, invitats, "elevats personatges" d'altres nacions, permeté d'establir comparances i dissemblances, reflectides, en part, en un llibre monogràfic que porta la indicació "Amics dels Gegants de Matadepera". Amb aquest esment copsem una idea associativa que s'ha vingut expressant amb actes diversos i, en casos, contrapuntats. Positives són una sèrie d'iniciatives que es tradueixen en trobades anuals a "la vila geganter" —Sallent, Tona, Vilassar de Dalt, Molins de Rei, Sant Celoni...—, en expressions artístiques —Monument als Gegants; exposicions fotogràfiques...—, valoració de la música geganter (estrena de balls; homenatges als vells tocadors del flabiol), concurs de disseny per als "Gegants de l'Agrupació de Geganters de Catalunya", sortides a l'estranger (al Japó, per la Diada de Sant Jordi; a París, pel Bicentenari de la Revolució Francesa...). Ben segur que en qualsevol de les localitats on hi ha vibració entorn del gegants oïrem, cridada per veus de nois i noies, i també per xicots i xicores més grans, la frase a corejar: "Fal·lera, fal·lera, fal·lera geganteral!"

Pere Català i Roca

OPINIÓ

PEN CLUB INTERNACIONAL

D'ençà 1986 he assistit amb alguna regularitat als encontres internacionals del PEN Club. És a dir, he tingut l'oportunitat de seguir de prop el procés evolutiu que s'ha produït en el si d'aquest organisme internacional i d'adornar-me que es tracta d'un cos viu i inquiet, obert a l'aire del temps i sempre a l'aguait dels nous tombants

de la història. Essencialment, em sembla que la dinàmica més recent es pot resumir en una pèrdua de protagonisme per part de les cultures d'abast estatal i, alhora, en una sensibilitat i atenció creixent cap a les realitats de caire més nacional o regionalista. El procés s'ha engrescat notòriament per la capacitat de xoc de dos fets importantíssims i segura-

ment complementaris: l'impacte de la "perestroika" i l'esclat de les nacionalitats. A Seül (agost de 1988), una delegació d'escriptors de la URSS demanà de tornar a la família del PEN Club després de més de seixanta anys d'un divorci obligat per la política. Esdevingué l'indicador més evident del desglaç encetat per Gorbtxov a

la Unió Soviètica i no cal dir que l'assemblea del PEN esperava de temps enrera el reencontre amb els braços oberts. Fou l'estrena d'un canvi substancial que, immediatament, s'ha vist esperonat per la presència de nous socis: els tres centres del PEN sorgits a les repúbliques bàltiques —Lituània, Estònia i Letònia— i l'anunci de la creació de dos centres més, Bielorrús-

sia i Ucraïna, a més a més del Rus ja existent. Aquesta florida de tipus nacional en l'àrea política dominada per la URSS ha coincidit amb el naixement, a l'Estat espanyol, de l'Euskar PEN Cluba (1987) i el PEN Clube Galicia (1989) amb la curiosa paradoxa que el PEN Club Espanyol no existeix i, si existeix, fa anys que passa per una etapa de profunda letàrgia. Aquest desvetllament de les literatures nacionals ha suposat una important injecció de saba nova en el tarannà del PEN Club i s'ha concretat en la configuració d'una assemblea que, des de la perspectiva europea, s'acosta cada vegada més a la complexitat cultural i lingüística del vell continent.

A més de la dinàmica i el debat generats en el si de l'assemblea de delegats, l'empenta de les literatures i llengües sense estat s'ha manifestat especialment en una de les comissions de treball del PEN Internacional, el "Comitè de Programa i Traduccions", que darrerament ha allargat el nom –"Comitè de Programa, Traduccions i Drets Lingüístics"– per a convertir-se, també, en una plataforma d'anàlisi, reflexió, debat i defensa de les llengües en procés de minorització. I potser és oportú de recordar que el Centre Català ha jugat un paper important en el nou disseny i configuració del comitè. El desembre de 1988 organitzà una reunió extraordinària d'aquesta comissió a

Andorra i, actualment, en prepara una altra que se celebrarà a Gandia l'octubre de 1990. Lluny dels neguits i de l'acceleració que són propis del ritme d'un congrés, la reunió d'Andorra va permetre un replantejament reflexiu de l'àmbit i dels objectius d'aquesta comissió i fou on es prengué l'acord d'ampliar el seu marc d'actuacions cap a la dimensió dels Drets Lingüístics. D'ençà del darrer congrés (Toronto/Montreal, setembre de 1989), el Centre Català exerceix la secretaria permanent d'aquesta comissió.

Justament, i per demostrar l'operativitat dels plantejaments més nous, en la passada reunió del PEN Club l'eix de treball del comitè va centrar-se en

una manifestació de solidaritat i suport a dues situacions lingüístiques carregades de problemes: la llengua kurda a Turquia i l'espanyol a Puerto Rico. A l'assemblea, ambdues resolucions foren assumides i defensades pels centres gallec i català que aprofitaren per assenyalar l'evident paral·lisme entre els problemes de l'espanyol a Puerto Rico enfront de l'anglès i la situació del català, el gallec i el basc a l'Estat espanyol davant del castellà.

Isidor Cònsul